

Теодор

райзер

Американська
трагедія
книга 2

Theodore Dreiser

Американська трагедія. Книга 2

«ОМІКО»

1925

Dreiser T.

Американська трагедія. Книга 2 / Т. Dreiser — «ОМІКО», 1925

«Американська трагедія» – це вершина творчості видатного американського письменника Теодора Драйзера. У романі зображена доля простого американського хлопця, захопленого, обманутого міфом так званої «американської мрії», тобто ідеї, що «усяк свого щастя коваль», а Америка, як ніяка інша країна в світі, надає для цього рівні можливості. Письменнику вдалося так талановито зобразити трагедію Клайда Гріфітса, що його історія не залишає байдужим і сучасного читача. Головний герой так жадає утвердитися у товаристві багатіїв, що знаходячись на порозі свого щастя, аби позбутися головної перешкоди – своєї коханки, – зважується на її вбивство, але так і не доводить справу до кінця, однак все одно його засуджують на смертну кару.

ББК 84(7СПО)

Содержание

Книга третя	5
Розділ I	5
Розділ II	7
Розділ III	10
Розділ IV	14
Розділ V	20
Розділ VI	25
Розділ VII	29
Розділ VIII	36
Розділ IX	44
Розділ X	51
Розділ XI	55
Конец ознакомительного фрагмента.	56

Теодор Драйзер

Американська трагедія Книга 2

Книга третя

Розділ I

Округ Катаракі простягається від околиці селища, відомого під назвою Бухти Третьої милі, на п'ятдесят миль на північ до канадського кордону і від Сенашету та Індійських озер на сході на тридцять миль завширшки до річок Скелястої і Скарф. Більшу частину цього простору становлять безлюдні ліси й озера, але де-не-де розкидані і сільця та селища, як-от Кунц, Грасс-Лейк, Північний Уоллес, Браун-Лейк; в головному місті Бріджбурзі налічується не менш як дві тисячі жителів з п'ятнадцяти тисяч населення всього округу. На центральній площі міста – будинок суду, старий, але не потворний, прикрашений баштою з великим годинником, а над ним завжди кілька голубів; на цю площу виходять чотири головні вулиці містечка.

П'ятниця, дев'яте липня; у приміщенні суду в своєму кабінеті сидить слідчий Фред Хейт – рослий, широкоплечий чоловік із сивючою бородою, якою міг би пишатися старійшина мормонів. У нього широке обличчя, величезні руки та ноги і відповідних розмірів постать.

В той час, коли починається наша розповідь, – приблизно о-пів на третю після полудня, – Хейт ліниво перегортав передплачений ним з бажання дружини каталог магазину, що висилає покупки поштою. Придивляючись до цін на черевики, куртки, шапки і шапочки для своїх всеїдних п'ятох дітлахів, він помітив зимове пальто для себе – пальто солідного розміру, з великим коміром, широким поясом і чималими вражаючими гудзиками – і сумно замислився; при своєму бюджеті – три тисячі доларів на рік – він ніяк не може дозволити собі цієї зими таку розкіш, тим більше, що його дружина Елла вже мало не три роки мріє про хутряну шубку.

Але які б не були його міркування про це, їх перепинив телефонний дзвінок.

– Так, містер Хейт слухає... Це Уоллес Айхем з Біг-Бі-терну? Так, слухаю вас, Уоллес... потонула молода пара? Добре, зачекайте хвилинку...

І він обернувся до спритного юнака, що недавно приступив до державної діяльності на посаді «секретаря слідчого».

– Записуйте відомості, Ерл, – і потім у телефон: – Добре, Уоллес, тепер скажіть мені факти – подробиці, так. Тіло жінки знайдено, а тіло її чоловіка ні... так... Перекинутий човен біля південного берега... так. Солом'яний капелюх без підкладки... так. Сліди ударів у неї біля рота й ока... її пальто і капелюх у готелі... так... В одній з кишень пальта лист... кому адресований? Місіс Олден, Більц, округ Майміко? Так... А тіло чоловіка ще шукають? Так... Поки що ніяких слідів?.. Розумію... Ну, гаразд.. От що я вам скажу, Уоллес: пальто і капелюх нехай залишаються на місці. Дайте зміркувати... зараз пів на третю, – я приїду чотиригодинним поїздом. Здається, до нього висилають автобус з готелю? Гаразд, я ним і приїду, це точно... Так, Уоллес, запишіть імена всіх, хто там був, коли знайшли тіло. Що скажете ще? Вісімнадцять футів глибини, не менше? Так... За кочет зачепилась вуаль... так... Коричнева вуаль... Це все?.. Так... Гаразд, накажіть залишити все в тому самому вигляді, як ви знайшли. Я зараз їду. Так. Дякую, Уоллес... до побачення.

М-р Хейт повільно повісив трубку, так само повільно підвівся зі свого широкого, оздобленого під горіх крісла, погладив густу бороду і подивився на Ерла Ньюкома, секретаря (він же секретар-друкарка, і клерк, і все що хочете).

– Ви все записали, Ерл?

– Так, сер.

– Тоді беріть пальто й капелюх і їдьмо. Нам треба встигнути на поїзд о третій десять. Ви зможете в поїзді заповнити кілька повісток для виклику свідків. Візьміть з собою на всякий випадок бланків п'ятнадцять – двадцять: треба буде записати імена свідків, яких ми зможемо знайти на місці. Та подзвоніть, будь ласка, місіс Хейт і скажіть, що я навряд чи встигну сьогодні на обід і навіть на останній поїзд. Можливо, ми пробудемо там і до завтра. В таких випадках ніколи не можна знати, як підуть справи, – слід приготуватися до всього.

Хейт підійшов до платяної шафи в кутку старої вогкої кімнати і вийняв звідти соломяну панаму. Її широкі опущені донизу криси надавали деякого благородства його обличчю з лютими, але, власне, лагідними витрішкуватими очима і густою бородою. Зібравшись, він сказав секретареві:

– Я на хвилинку зайду до шерифа, Ерл. А вам треба було б подзвонити в «Республіканець» і в «Демократ» і розповісти їм про цю історію: нехай газети не думають, що ми від них щось приховуємо. Зустрінемось на вокзалі.

І він важкою ходою вийшов з кімнати.

А Ерл Ньюком, високий худорлявий молодик років дев'ятнадцяти, із скуйовдженою шевелюрою, дуже серйозний, хоч часом і неуважний, зразу ж схопив пачку бланків для виклику в суд і, запихавши їх у кишеню, почав дзвонити по телефону м-с Хейт. Потім він подзвонив у редакції газет, сповістив про нещасний випадок на Біг-Бітерні і, схопивши свій соломяний капелюх з синьою стрічкою (капелюх був номерів на два більший, ніж треба), побіг униз; біля розчинених дверей до кабінету відомого в цих краях і дуже енергійного прокурора Ор-віла Мейсона він зіткнувся із Зіллою Саундерс, старою дівочою і єдиною стенографісткою прокурора. Вона мала йти в канцелярію аудитора, але, вражена покvapливiстю і заклопотаним виглядом м-ра Ньюкома, звичайно далеко млявішого, гукнула його:

– Хелло, Ерл! Що сталось? Куди ви так поспішаєте?

– Нещасний випадок. На озері Біг-Бітерн потонули двоє. А може, тут і що-небудь гірше. Містер Хейт їде туди, і я з ним. Нам треба встигнути на поїзд о третій десять.

– Звідки ви дізнались? Це хто-небудь із місцевих?

– Ще не знаю, але думаю, що ні. В кишені у дівчини був лист, адресований у Більц, округ Майміко, якійсь місіс Олден. Я все розкажу, коли ми повернемось, або подзвоню вам.

– Ах, господи, якщо це злочин, то містер Мейсон, напевно, зацікавиться.

– Ну, звичайно. Я йому подзвоню по телефону або сам містер Хейт подзвонить. Якщо ви побачите Бада Паркера або Керел Беднел, скажіть їм, що я виїхав з міста. І потім, Зілла, подзвоніть, будь ласка, моїй матері і попередьте і її також. Я боюсь, що сам не встигну.

– Не турбуйтеся, подзвоню.

– Дякую.

І дуже зацікавлений цією подією, що порушила одноманітне існування його начальника, він, перескакуючи через двоє східців, весело і швидко збіг сходами окружного суду. А міс Саундерс, знаючи, що її начальник виїхав в якихось справах, зв'язаних з наступною окружною конференцією республіканської партії, і що в його кабінеті ні з ким поділитися новиною, подалась у канцелярію аудитора: там можна буде всім присутнім переказати все, що вона встигла почути про трагедію на озері.

Розділ II

Відомості, зібрані слідчим Хейтом і його помічником, мали дивний і тривожний характер. На другий день після зникнення човна з таким начебто щасливим і симпатичним подружжям туристів, з ініціативи хазяїна готелю почались розшуки – і в Місячній бухті, за островом, було знайдено перекинутий човен, капелюх і вуаль. І негайно всі службовці готелю, провідники і постояльці, яких удалось для цього завербувати, почали пірнати в озеро і обшарювати дно довгими баграми, намагаючись відшукати і витягти з води тіла утоплених. Провідник Сім Шуп, хазяїн готелю і орендар човнярської станції розповіли, що загинула жінка була молода і гарна, а її супутник – вочевидь, досить заможний юнак, і тому подія викликала у нечисленних місцевих жителів – лісорубів і службовців готелю – не тільки інтерес, а і співчуття. До того ж ніхто не розумів, як у прекрасний безвітряний день міг статись такий дивний нещасний випадок.

Але хвилювання ще більше посилювалось, коли опівдні, після короточасних розшуків, один із тих, що працювали багром, – Джон Поль, лісоруб – витяг з води Роберту, зачепивши гаком її плаття; на обличчі у неї – біля рота, біля носа, над правим оком і під ним – чітко проступали сліди ударів, і всім присутнім це зразу здалось підозрілим. Джон Поль, який разом з Джо Райнером, що сидів на веслах, витяг її з води, глянувши на неї, скрикнув:

– Ах ти, бідолашна! Легенька, як пір'їнка! Не зрозумію навіть, як це вона могла потонути.

Він перегнувся через борт і, підхопивши Роберту своїми міцними руками, втяг її, мокру і бездиханну, в човен; тимчасом його товариші подали знак іншим човнярам, і ті швидко припливли.

Відкинувши вбік довге густе каштанове волосся дівчини, яке було сплутане водою і закривало її обличчя, Джон додав:

– Оце так диво! Глянь, Джо! Схоже на те, ніби дівчинку чимсь ударили! Дивись-но!

Незабаром усі лісоруби і постояльці готелю, підпливши на човнах, почали розглядати синці на обличчі Роберти. І тільки-но її тіло повезли на північ, до човнярської станції, а на озері відновились розшуки тіла її супутника, почувшись здогадки: «Щось тут не гаразд... Синці... і взагалі... І як це човен міг перекинутися в такий тихий день?». «Зараз побачимо, чи є там хто-небудь на дні...». А коли тривалі розшуки ні до чого не привели, всі остаточно вирішили, що трупа чоловіка на дні, мабуть, немає і не було, – страшна, хвилююча думка...

Далі в розмові між провідником, який привіз Клайда і Роберту зі станції, і хазяями готелів на Біг-Бітерні і на озері Грасс було встановлено: 1) що потонула дівчина залишила свій чемодан на станції Ган-Лодж, тоді як Клі-форд Голден узяв чемодан з собою; 2) що була підозріла суперечність між записами в готелі на озері Грасс і на Біг-Бітерні: в одному – Карл Гре-хем, в другому – Клі-форд Голден, хоча, судячи із зовнішнього вигляду (в чому пересвідчилились хазяї обох готелів після ретельного обговорення), це була, безперечно, та сама особа; 3) що названий Кліфорд Голден або Карл Грехем питав у провідника, який віз його на Біг-Бітерн, чи багато в цей день людей на озері. Після цього невизначні підозри перейшли в цілковиту впевненість, що тут щось не гаразд. Навряд чи залишались будь-які сумніви відносно цього.

Коли приїхав слідчий Хейт, йому негайно дали зрозуміти, що жителі північних лісів глибоко схвилювані подією і впевнені в справедливості своїх підозр. Вони гадають, що тіла Клі-форда Голдена або Карла Грехема ніколи і не було на дні озера. І Хейт, оглянувши тіло невідомої дівчини, яке обережно поклали на койку в будиночку при човнярській станції, і побачивши, що потонула – молода і вродлива, був теж дивно схвилюваний – не тільки її зовнішністю, але і всією атмосферою, насиченою підозрами. Більше того, повернувшись в контору готелю і прочитавши лист, знайдений у кишені пальта Роберти, він остаточно пройнявся сумними підозрами, бо прочитав таке:

«Озеро Грасс, штат Нью-Йорк, 8 липня

Дорога мамусю!

Ми тепер, тут і маємо повінчатись, але це я пишу тільки для тебе. Будь ласка, не показуй мій лист татові і взагалі нікому, бо це поки що секрет. Я тобі казала на різдво, в чому справа, тому ти не турбуйся, нічого не питай і нікому не кажи про мене. Можна сказати тільки, що ти одержала від мене лист і знаєш, де я. Не бійся, все буде добре. Обіймаю тебе, мамусю, і міцно цілую в обидві щоки. Не хвилюйся і постарайся умовити тата, що все гаразд, але тільки не кажи нічого ні йому, ні Емілії, ні Тому, ні Гіфорду, добре? Цілую тебе багато, багато раз.

Любляча тебе Берта.

P.S. Усе це поки що – секрет і повинно залишатись між нами, а трохи згодом, коли це перестане бути таємницею, я напишу тобі і скажу про це».

У верхньому правому куточку аркушика, так само як і на конверті, був штампель: «Готель „Озеро Грасс“, штат Нью-Йорк, власник Джек Еванс». Очевидно, лист був написаний уранці, після того як вони провели ніч у цьому готелі, записавшись під іменем м-ра і м-с Грехем.

О, легковажність молодих дівчат!

З листа було ясно, що ці двоє спинились у готелі як чоловік і жінка – і проте не були одружені. М-р Хейт здригнувся, читаючи цей лист, бо і в нього були дочки, і він їх гаряче любив. Але тут у нього з'явилась одна думка. В окрузі наближається час виборів; у листопаді мають бути переобрані на наступне триріччя вся місцева влада, включаючи і слідчого. Крім того, в цьому ж році відбудуться вибори окружного судді (строк його повноважень – шість років), а в серпні, тобто приблизно через півтора місяця, – окружні конференції республіканської і демократичної партій, і тоді будуть висунуті кандидати на відповідні посади. Однак ні на одну посаду, крім поста окружного судді, не міг поки що сподіватися теперішній прокурор, бо він був на посаді прокурора уже два строки підряд. Цим він завдячував не тільки своєму талантові провінціального політичного промовця, а й тому, що мав змогу, як вищий судовий чиновник, робити своїм друзям різні послуги. Але тепер, якщо тільки йому не пощастить бути висунутим, а потім і обраним на пост окружного судді, має настати кінець його політичній кар'єрі. Біда в тому, що за весь період його повноважень не було жодного великого судового процесу, який допоміг би йому відзначитись, тобто дав би право сподіватись, що виборці і надалі визнаватимуть і поважатимуть його. Але тепер...

Подія на Біг-Бітерні, міркував проникливий слідчий, цілком може стати саме такою справою, яка приверне увагу і симпатії населення до цієї людини – теперішнього прокурора, його, Хейта, близького і дуже корисного друга. Це благотворно позначиться на його впливі і репутації, а через це і на всьому списку кандидатів його партії, отже на наступних виборах усі вони можуть бути обрані. Теперішній прокурор зможе добитися того, що його не тільки висунуть кандидатом, а й оберуть у листопаді суддею на шість років. Траплялись у політичних сферах і чудніші явища...

І Хейт зразу вирішив не відповідати ні на які запитання про знайдений лист, який міг швидко розкрити таємницю цього злочину, якщо він мав місце. При теперішній політичній ситуації розкриття цього злочину повинно було принести славу і пошану кожному, хто буде причетний до розкриття цієї таємниці.

Водночас він наказав Ерлу Ньюкому і провідникові, який привіз Роберту і Клайда на Біг-Бітерн, поїхати на станцію Ган-Лодж і сказати, що залишений там чемодан не можна видавати нікому, крім самого Хейта або представника прокурора. Далі він уже хотів дзвонити по телефону в Більц, щоб перевірити, чи проживає в тих місцях сім'я Олден, з дочкою Бертою або Альбертою, але тут (з волі самого провидіння, як йому здалось) його перепинили: двоє чоловіків і хлопчик – тутешні мисливці – в супроводі юрби тих, хто вже знав про трагедію на озері, майже вдерлись до нього в кімнату. У них є надзвичайної ваги відомості, заявили вони і, раз у

раз перебиваючи і поправляючи одне одного, розповіли, що в той день, коли потонула Роберта, годині о п'ятій вечора вони вийшли з Бухти Третьої милі (близько дванадцяти миль на південь від Біг-Бітерну), маючи полювати поблизу цього озера і ловити тут рибу. І от, одногосно посвідчили вони, того ж вечора перед дев'ятою годиною, коли вони підходили до південного берега Біг-Бітерну, – може, милі за три до нього, – вони зустріли молодого чоловіка і вирішили, що це турист, який іде з готелю Біг-Бітерн у селище Бухти Третьої милі. Він був дуже добре, чепурно вдягнений, зовсім не так, як місцеві жителі. На голові його був солом'яний капелюх, в руках чемодан, і їх тоді здивувало, чому він іде пішки, та ще в такий незвичайний час: адже вранці він міг би поїздом доїхати до Бухти Третьої милі за одну годину. І потім чому, побачивши їх, він так злякався? Вони казали, що, зустрівшись з ними в лісі, він кинувся вбік, злякавшись, більше того – жахнувшись, неначе хотів тікати. Правда, гніт у ліхтарі, що його ніс один з них, був прикручений, бо світив місяць, і йшли вони дуже тихо, як люди, що звикли вистежувати всякого лісного звіра. Але ж ці місця зовсім безпечні, тут можна зустріти тільки таких же чесних громадян, як оце вони, і нічого було молодому чоловікові кидатись убік, немов він хотів сховатися в кущах. А втім, коли Бад Брюнінг, хлопчак, який ніс ліхтар, збільшив у ньому вогонь, прохожий ніби отямився, відповів на їх привітання і спитав, чи далеко до Бухти Третьої милі. Вони відказали, що приблизно сім миль, і прохожий пішов далі, а вони рушили своєю дорогою, розмовляючи про чудну зустріч.

І тепер, коли прикмети цього молодого чоловіка точно збігалися з тим, як його описував провідник, що віз Клай-да з станції Ган-Лодж, і власники готелів на Біг-Бітерні і на озері Грасс, стало зовсім ясно, що це той самий чоловік, який поїхав на човні з невідомою утопленицею.

Ерл Ньюком зразу ж попросив у свого начальника дозволу спитати по телефону у хазяїна єдиного готелю в Бухті Третьої милі, чи там не зупинявся таємничий незнайомиць. Виявилось, що ні. Очевидно, ніхто, крім цих трьох мисливців, ніде його не бачив. Він немов розтанув у повітрі, хоч увечері того ж дня було встановлено, що молодого чоловіка схожої зовнішності, з чемоданом у руці, але не в солом'яному капелюсі, а в кепці, на другий ранок після зустрічі в лісі бачили в Шейроні: він сів на маленький озерний пароплав «Лебідь», що курсує між Бухтою Третьої милі і Шейроном. Але далі його слід було загублено. Ніхто в Шейроні досі не міг пригадати, приїхав чи виїхав такий чоловік. Навіть сам капітан – це він пізніше засвідчив – не помітив, як висадився цей пасажир: на пароплаві в той день було п'ятнадцять пасажирів, і капітан не міг як слід пригадати жодного з них.

Однак усі жителі Біг-Бітерну поступово прийшли до твердого переконання, що, хто б не був цей суб'єкт, він – запеклий, холоднокровний лиходій! І всі з подвоєною, потроєною силою бажали, щоб він був спійманий і арештований. Негідник! Убивця! І негайно скрізь з вуст до вуст, телефоном, телеграфом, аж до місцевих газет, як-от «Аргус» і «Тайме Юніон» в Олбені або «Стар» у Лікурзі, поширилась звістка про хвилюючу трагедію на озері; при цьому натякали, що тут, можливо, криється страшний злочин.

Розділ III

Виконавши свій службовий обов'язок і повертаючись додому, слідчий Хейт обдумував, що робити тепер. Як має він діяти далі в цій сумній справі? Перед від'їздом він ще раз пішов глянути на Роберту і був глибоко, щиро схвилюваний: вона здавалась такою юною, невинною і гарненькою. Вологі важкі складки простенького синього плаття із саржі облягали її тіло; маленькі руки були складені на грудях, золотисто-каштанове волосся, ще не просохле після двадцяти чотирьох годин перебування у воді, чимсь наводило на думку про колишню жвавість і палкість, – і все це, здавалось, говорило про лагідну чарівність, безмежно далеку від злочину.

Але в цій, безсумнівно дуже печальній справі, була і ще одна сторона, яка стосується особисто його, слідчого. Чи повинен він поїхати в Більц до м-с Олден, якій адресовано лист, повідомити їй жахливу звістку про смерть її дочки і при цьому розпитати, хто був супутник загиблої і де він перебуває? Чи, може, йому слід спершу з'явитись у Бріджбург до прокурора Мейсона і розповісти йому всі подробиці події, з тим, щоб цей джентльмен узяв на себе сумний обов'язок завдати тяжкого удару напевне поважній сім'ї? Тут треба було врахувати політичну ситуацію. І хоч слідчий міг діяти самостійно і відзначитись на цій справі, треба було взяти до уваги загальне становище партії: сильна людина, безумовно, повинна стати на чолі партійного списку і зміцнити позиції партії на осінніх виборах, – трагедія на озері – блискуча можливість для цього. Значить, другий варіант найправильніший: для приятеля Хейта, прокурора, це – слушна нагода! З такими думками Хейт приїхав у Бріджбург і урочисто з'явився в кабінет прокурора Орвіла Мейсона, який вмить насторожився, відчувши з поведінки слідчого, що сталось дещо важливе.

Мейсон був невисокий на зріст чоловік, кремезний і фізично дуже сильний, але замолodu він, на нещастя, випадково зламав собі ніс, і це дуже зіпсувало його приємне і навіть гарне обличчя, надавши йому похмурого, майже зловісного вигляду. Але Мейсон був людиною зовсім не похмурою, а скоріше чутливою і романтичною. Змалку він зазнав злиднів та приниження і тому пізніше, у щасливіші роки, дивився на людей, до яких життя було поблажливіше, як на улюбленців долі. Його мати, вдова бідного фермера, ледве зводила кінці з кінцями, і в дванадцять років він відмовився мало не від усіх дитячих ігор та втіх, щоб допомагати їй. А в чотирнадцять років, катаючись на ковзанах, він упав і так розбив ніс, що це назавжди спотворило його. Тому він завжди зазнавав поразки в суперництві юнаків за дівчат: їх увага, якої він так прагнув, припадала іншим – і поступово він став надзвичайно вразливий до своєї потворності. Справа закінчилася тим, що фрейдисти називають звичайно психосексуальною травмою.

Однак у сімнадцять років він зумів завоювати симпатію видавця бріджбурзької газети «Республіканець» і став її постійним хронікером. Пізніше його кореспонденції в окрузі Катаракі друкувались уже в таких газетах, як «Таймс Юніон» в Олбені і «Стар» в Утіці, а приблизно в дев'ятнадцять років він дістав змогу вивчати юриспруденцію в конторі колишнього бріджбурзького судді Девіса Річофера. Ще через кілька років він набув права займатись адвокатською практикою; він завоював симпатії деяких місцевих політиків та комерсантів, і вони подбали про те, щоб провести його в нижню палату законодавчих зборів штату; там він засідав шість років підряд і своєю скромною, але далекоглядною і честолюбною готовістю діяти, як накажуть, добився прихильності столичних верховодів, зберігши при цьому і симпатії своїх покровителів у рідному місті. Він мав і деяке ораторське обдаровання і після повернення в Бріджбург дістав спочатку посаду помічника прокурора, потім, через чотири роки, був обраний аудитором і, нарешті, на два чотириріччя підряд – прокурором. Здобувши таке високе становище в суспільстві, він зміг одружитися з дочкою місцевого аптекаря, людини з достатками, і став батьком двох дітей.

Про подію на озері Біг-Бітерн Мейсон уже чув від міс Саундерс усе, про що вона дізналась сама, і, як і слідчий Хейт, зразу збагнув, що шум, який напевне зніметься навколо цього злочину, буде йому дуже на руку. Це дасть можливість зміцнити його хиткий політичний престиж і навіть розв'яже, мабуть, проблему всього його майбутнього. В усякому разі він був надзвичайно зацікавлений. Тепер, побачивши Хейта, він не приховав свого величезного інтересу до цієї справи.

– Ну, як діла, Хейт?

– Так от, Орвіл, я щойно з Біг-Бітерну. Мені здається, я знайшов для вас справу, на яку вам доведеться згаяти трохи часу.

Великі опуклі очі Хейта говорили далеко більше, ніж цей вступ, що ні до чого не зобов'язував.

– Ви маєте на увазі нещасний випадок на озері?

– Так, сер, саме його.

– У вас є підстави думати, що тут щось не гаразд?

– Бачите, Орвіл, у мене немає ніяких сумнівів стосовно того, що це вбивство. – Насуплені очі Хейта похмуро блиснули. – Звичайно, обережність насамперед, і це все поки що між нами. Правда, я ще не цілком певен, що тіло молодого чоловіка не знайдеться на дні озера. Але все це, на мою думку, дуже підозріло, Орвіл. Не менш як п'ятнадцять чоловік учора і сьогодні цілий день обшукували баграми південну частину озера. Я звелів кільком хлопцям виміряти глибину в різних місцях – ніде немає більш як двадцять п'ять футів. І досі – ніяких слідів чоловіка. А її витягли вчора, близько першої години дня, і не дуже довго шукали. І надзвичайно красива дівчина, Орвіл, зовсім молоденька, років вісімнадцять – двадцять, не більше. Але тут є кілька дуже сумнівних моментів, от чому я і думаю, що трупа її супутника там немає. Правду кажучи, я ще не бачив випадку, що так скидався б на диявольський злочин.

Сказавши це, він почав шукати в правій кишені свого досить-таки поношеного і бахматого піджака і, нарешті, витяг звідти лист Роберти; подавши його другові, він присунув стілець і сів; тимчасом прокурор взявся читати.

– Так, усе це має досить підозрілий вигляд, – сказав Мейсон, дочитавши лист. – І ви кажете, його досі не знайшли... Ну, а цю жінку ви вже бачили? Що вона знає про цю справу?

– Ні, Орвіл, я її не бачив, – повільно і замислено відповів Хейт, – і скажу вам чому. Я ще вчора вирішив, що краще мені спершу поговорити з вами, а потім уже щось робити. Ви самі знаєте, яка у нас тепер політична ситуація. Така справа, якщо її правильно повести, може неабияк вплинути цієї осені на громадську думку. Я, звичайно, не гадаю, що ми повинні домішувати політику до такого злочину, а все-таки чому б нам не вести цю справу так, щоб її поставили нам в заслугу? От я і вирішив спочатку поговорити з вами. Звичайно, якщо хочете, я поїду туди. Але тільки, по-моєму, краще б ви поїхали самі і з'ясували, хто цей хлопець і що він собою являє. Ви самі знаєте, що може означати така справа з політичного погляду, якщо тільки ми доведемо її до кінця. А я знаю, ви можете це зробити, Орвіл.

– Дякую, Фред, дякую, – урочисто відповів Мейсон, постукуючи листом по столу і скося поглядаючи на свого друга. – Дуже вам вдячний за добру думку про мене. Гадаю, що ви обрали найвірніший шлях. А ви впевнені, що ніхто, крім вас, не бачив цього листа?

– Тільки конверт. Та і його бачив один лише містер Хаббард, хазяїн готелю. Він мені сказав, що знайшов лист у кишені її пальта і, щоб лист не зник або не був розпечатаний до мого приїзду, забрав його до себе. Хаббард каже, ніби зразу відчув щось погане, як тільки дізнався про нещастя. З його слів виходить, що молодий чоловік дуже нервувався і повадився якось дивно.

– Дуже добре, Фред. І поки що нікому більше нічого не кажіть про цю справу згода? Я зразу ж їду туди. Але, може, ви ще довідались про що-небудь?

М-р Мейсон був тепер дуже збуджений і сповнений енергії, раз у раз ставив запитання і навіть зі своїм старим другом почав говорити владним тоном.

– Так, довідався чимало, – глибокодумно і поважно відповів слідчий. – На обличчі дівчини є підозрілі синці і садна, Орвіл: під правим оком і над лівою скронею, і ще на губі та на носі; начебто бідолашну чимсь ударили – каменем або палицею, або, може, одним з весел; вони там плавали неподалеку. На вигляд вона ще зовсім дитина, така маленька, і знаєте, Орвіл, дуже гарненька дівчина... але поводитись не так, як годиться. Зараз я вам поясню. – Тут слідчий заговірив, витяг із кишені величезний носовичок і шумно висякався, а потім ретельно розправив бороду. – Там не було у мене часу розшукати лікаря, і, крім того, я постараюсь організувати тут у понеділок розтин і слідство. Я вже розпорядився: брати Луц сьогодні перевезуть її сюди. Але найбільш підозрілі свідчення двох мисливців і хлопчача, які живуть у Бухті Третьої милі: вони йшли в четвер увечері на Біг-Бітерн полювати і ловити рибу. Я звелів Ерлу записати їх імена, заповнити повістки і викликати їх у понеділок для допиту.

І слідчий докладно переказав свідчення цих людей про їх випадкову зустріч з Клайдом.

– Так, так! – раз по раз вигукував, прокурор, глибоко зацікавлений.

– І ще одно, Орвіл, – провадив далі слідчий. – Я доручив Ерлу довідатись телефоном в Бухті Третьої милі – у хазяїна готелю, поштмейстера і тамтешнього начальника поліції, але того юнака начебто бачив тільки один чоловік. Це капітан пароплава, що ходить між Бухтою Третьої милі і Шейроном, – капітан Муні, ви, напевне, його знаєте. Я звелів Ерлу викликати і його. Як він каже, в п'ятницю вранці, приблизно о-пів на дев'яту, саме тоді, коли його «Лебідь» вирушав у перший рейс до Шейрона, цей самий молодий чоловік або хтось дуже схожий, як видно з опису, сів на пароплав і взяв квиток до Шейрона. Він був з чемоданом і в кепці, а коли ті троє зустріли його в лісі, на ньому був солом'яний капелюх. Капітан каже, що це дуже красивий хлопець. Стрункий, гарно вдягнений, на вигляд – він належить до вищого товариства. Тримався окремо від усіх.

– Так, так, – зауважив Мейсон.

– Я доручив Ерлу подзвонити в Шейрон, розпитати кого тільки можна, чи не бачили там такого приїжджого. Правда, там його, очевидно, ніхто не пригадав, – принаймні до вчорашнього вечора, коли я виїздив, відомостей не було. Але я розпорядився, щоб Ерл телеграфом повідомив його прикмети в усі тутешні готелі, дачні місцевості і на залізничні станції, тож якщо він де-небудь у цих краях, його швидко розшукають. Я вважав, що ви схвалите мої дії. А тепер, коли ви дасте мені ордер, я доставлю вам той чемодан зі станції Ган-Лодж. У ньому можуть бути такі речі, про які нам слід знати. Я сам по нього поїду. І потім я б хотів сьогодні ж побувати на озері Грасс, у Бухті Третьої милі і в Шейроні, якщо встигну. Подивлюсь, що там ще можна виявити. Але боюсь, Орвіл, що тут таки убивство. Подумайте, він привіз її спершу в готель на озеро Грасс, а потім на Біг-Бітерн і записався під різними іменами! Її чемодан залишив на станції, а свій узяв з собою! – Тут Хейт значуще похитав головою. – Ви ж розумієте, Орвіл, порядні люди так не роблять. Одного не збагну, як її батьки дозволили їй поїхати з цим чоловіком, не дізнавшись спершу, що він собою являє.

– Це правда, – тактовно погодився Мейсон.

З пекучою цікавістю він думав про те, що поведінка цієї дівчини, як видно, була зовсім не бездоганна. Незаконне співжиття! І звичайно, з якимсь багатим молодим городянином, десь з півдня. Якої популярності, якого становища може досягти він, Мейсон, у зв'язку з цією справою! Він рвучко підвівся, відчуваючи приплив енергії. Хоч би тільки йому спіймати цього осоружного злочинця! Таке жорстоке вбивство, звичайно, викличе вибух обурення. А тут серпнева конференція, висування кандидатів! І осінні вибори!

– Нехай мене повісять! – вигукнув він; присутність Хейта, людини віруючої і статечної, змусила його утриматись від міцнішого вислову. – Ми напевне напали на слід чогось дуже серйозного, Фред. Я просто впевнений у цьому. На мою думку, тут погана історія – мерзенний

злочин. Насамперед, я гадаю, треба зв'язатися телефоном з Більцем і дізнатись, чи є там сім'я Олден і де саме вони живуть. Автомобілем навпростець до Більца якихось миль п'ятдесят або і менше. Правда, дорога препогана, – додав він. – Бідна жінка! Я просто боюся зустрічі з нею. Звичайно, це буде дуже тяжко...

Він покликав Зіллу і попросив перевірити, чи живе в околицях Більца Тайтус Олден і як його знайти. Потім додав:

– Але спочатку викличте сюди Бертон (Бертон Берлей, його помічник, виїхав з міста на суботу і неділю). Він буде вам корисний, Фред, якщо доведеться віддати будь-яке розпорядження тощо, а я поїду до цієї бідолашної жінки. І буду вам дуже вдячний, якщо ви пошлете Ерла по чемодан. А я привезу сюди батька дівчини, щоб встановити її особу. Але тільки, поки я не повернусь, нікому ні слова – ні про лист, ні про те, що я поїхав у Більц, розумієте? – Він потиснув руку приятелю. – А зараз, – провадив він далі трохи пишномовно, вже радіючи наперед зі своєї ролі у великих подіях, – я мушу подякувати вам, Фред. Я вам дуже вдячний і ніколи цього не забуду, повірте. – Він подивився старому другу просто у вічі. – Все це може для нас обернутися краще, ніж ми думаємо. Мені здається, це найбільша, найсерйозніша справа за весь час моєї служби, і якщо ми зуміємо швидко та успішно розібратися в ній до осінніх виборів, це все нам стане дуже в нагоді, як на вашу думку?

– Вірно, Орвіл, цілком вірно, – погодився Хейт. – Я вже говорив вам, що, по-моєму, не слід домішувати політику до таких справ, та коли вже це само собою виходить... – і він, замислившись, замовк.

– А поки що, – провадив далі прокурор, – доручіть Ерлу зробити кілька знімків: нехай точно зафіксує, де знайшли човен, весла, капелюх і в якому місці знайдено потонулу дівчину. І викличте якнайбільше свідків. Я договоряюся з аудитором, щоб вам повернули всі витрачені вами гроші. А завтра або в понеділок я буду тут і сам візьмусь за справу.

Він потиснув руку Хейта і поплескав його по плечу. А Хейт, дуже потішений його увагою і сподіваючись на майбутнє, надів свій величезний солом'яний капелюх, застібнув широченне пальто і повернувся в канцелярію, щоб викликати міжміським телефоном вірного Ерла, дати йому інструкції і сповістити, що і сам він, Хейт, знову виїде на місце злочину.

Розділ IV

Орвіл Мейсон зразу пройнявся співчуттям до Олденів, бо з першого ж погляду зрозумів: цій сім'ї, мабуть, як і йому, доводилось зазнавати злигоднів, принижень і зневаг. В суботу, близько четвертої години дня, приїхавши на своєму службовому автомобілі із Бріджбурга, він побачив перед собою старий, жалюгідний і ветхий будиночок біля підніжжя пагорба, у дверях хліва – самого Тайтуса Олдена в сорочці з короткими рукавами і в комбінезоні; його обличчя, постать, весь вигляд говорили, що це – невдаха, який добре знає, що всі його зусилля марні. І тепер Мейсон пошкодував, що не подзвонив по телефону перед від'їздом із Бріджбурга: він зрозумів, що для такої людини звістка про смерть дочки буде страшним ударом. Тимчасом Тайтус, побачивши Мейсона, який ішов до нього, подумав, що це приїжджий хоче розпитати про дорогу, і ввічливо підійшов до нього.

– Ви містер Тайтус Олден?

– Так, сер, це я.

– Містер Олден, моє прізвище Мейсон, я з Бріджбурга, прокурор округу Катаракі.

– Так, сер, – відповів Тайтус, не розуміючи, навіщо він потрібен прокуророві, та ще з такого далекого округу.

А Мейсон дивився на Тайтуса, не знаючи, з чого почати. Трагічна звістка, яку він привіз, буде, мабуть, убивча для цього явно кволого, немічного чоловіка. Вони стояли під однією з високих темних ялин, що росли перед будинком. Вітер пошепки повторював в її хвої свою пісню, стару, як світ.

– Містер Олден, – почав Мейсон з незвичайною для нього серйозністю та лагідністю. – У вас є дочка на ім'я Берта або, може, Альберта? Я не зовсім точно знаю її ім'я.

– Роберта, – поправив Тайтус Олден, внутрішньо здригнувшись від передчуття чогось недоброго.

І Мейсон, побоюючись, що потім цей чоловік буде не в силах розповісти йому до ладу все, що він хотів знати, квапливо спитав:

– До речі, ви не знаєте часом тут молодого чоловіка на ім'я Кліфорд Голден?

– Скільки я пам'ятаю, ніколи не чув про такого, – повільно відповів Тайтус.

– Або Карл Грехем?

– Ні, сер. Не пригадаю чоловіка з таким ім'ям.

– Так я і думав, – вигукнув Мейсон, звертаючись не так до Тайтуса, як до самого себе, і заговорив далі строго і владно: – А до речі, де тепер ваша дочка?

– Тепер у Лікурзі. Вона там працює. А чому ви питаєте? Хіба вона зробила що-небудь погане... або просила вас про що-небудь?

Він криво, із зусиллям усміхнувся, але в його сіро-блакитних очах відбилосся збентеження і тривожне запитання.

– Одну хвилину, містер Олден, – провадив далі Мейсон лагідно, але водночас рішуче. – Зараз я вам усе поясню. Але спочатку я повинен поставити вам два-три запитання. – І він подивився на Тайтуса серйозно і співчутливо. – Коли ви востаннє бачили вашу дочку ?

– Та от вона виїхала звідси в минулий вівторок уранці, їй треба було повертатись у Лікург. Вона там працює на фабриці комірців і сорочок Гріфітса. Але...

– Ще хвилину, – твердо повторив прокурор, – я зараз усе поясню. Напевне, вона приїздила додому на кінець тижня? Так?

– Вона приїздила у відпустку і прожила у нас приблизно з місяць, – повільно і докладно пояснював Тайтус. – Вона не зовсім добре себе почувала і приїхала додому, щоб трохи відпочити. Та коли виїздила, вона була зовсім здорова. Я сподіваюсь, містер Мейсон, ви не хочете сказати, що з нею сталось щось недобре? – Із здивованим виглядом він підніс свою довгу зас-

маглу руку до підборіддя. – Якби мені могло отаке спасти на думку... – Він розгублено провів рукою по рідкому сивому волоссю.

– А ви не мали від неї звісток з того часу, як вона виїхала? – спокійно говорив Мейсон з твердим наміром добути якнайбільше відомостей, перш ніж завдати тяжкого удару. – Вона не повідомляла, що поїде не в Лікурґ, а ще куди-небудь?

– Ні, сер, ми нічого не одержували. Але скажіть, з нею не сталось ніякої біди? Може, вона зробила що-небудь таке... Та ні, цього не може бути! Але ви так питаєте... Ви так говорите...

Він злегка тремтів і несвідомо торкався рукою до тонких блідих губ. Але прокурор, не відповідаючи, вийняв з кишені лист Роберти до матері і, показуючи старому тільки напис на конверті, спитав:

– Це почерк вашої дочки?

– Так, сер, це її почерк, – відповів Тайтус трохи голосніше. – Але в чому ж справа, пане прокурор? Чому цей лист потрапив до вас? Що в цьому листі? – Він судорожно стиснув руки, вже ясно читаючи в очах Мейсона звістку про якесь страшне нещастя. – Що таке? Що там? Що вона пише в цьому листі? Ви мусите мені сказати, що сталося з моєю дочкою!

Він схвильовано озирнувся, немов збираючись бігти в дім, покликати на допомогу, поділитися з дружиною своїм страхом... І Мейсон, побачивши, до якого стану довів він бідолашного старого, з силою, але приязно схопив його за руки.

– Містер Олден, – почав він, – у кожного з нас бувають в житті такі тяжкі хвилини, коли треба зібрати всю свою мужність. Я не наважуюсь сказати вам, в чому справа, бо я і сам багато чого зазнав у житті і розумію, як ви будете страждати.

– Вона поранена? Може, вона вмерла? – пронизливо закричав Тайтус, розширеними очима дивлячись на прокурора.

Орвіл Мейсон кивнув.

– Роберта! Дитина моя! Господи боже! – Він увесь зігнувся, немов від удару, і прихилився до дерева, щоб не упасти. – Але як? Де? Її вбило машиною на фабриці? Боже милостивий!

Він повернувся, щоб піти додому, до дружини, але прокурор, чоловік із скаліченим обличчям і міцними руками, спинив його:

– Одну хвилину, містер Олден, одну хвилину! Ви не повинні поки що йти до дружини. Я знаю, це дуже тяжко, це жахливо, але дозвольте пояснити. Не в Лікурзі і не машиною, ні. Вона потонула. У Біг-Бітерні. Вона поїхала за місто в четвер, розумієте? Чуєте, в четвер. Вона потонула в озері Біг-Бітерн у четвер, катаючись на човні. Човен перекинувся.

Збуджений стан Тайтуса, його слова і жести так схвилювали прокурора, що він не міг з належною витримкою пояснити, як усе це сталось (якщо навіть припустити, що це був нещасний випадок). Почувши від Мейсона слово «смерть» у зв'язку з Робертою, приголомшений Олден мало не втратив розум. Вигукнувши своє перше запитання, він став якось по-звірячому стогнати, немов йому перехопило подих. Він зігнувся, скорчився, неначе від сильного болю, потім сплеснув руками і стиснув долонями скроні.

– Моя Роберта вмерла! Моя дочка! Ні, ні! Роберта!

О господи! Не потонула! Цього не може бути! Мати говорила про неї тільки годину тому. Вона помре, коли почує про це. І мене це вб'є. Так, уб'є. Моя бідна, моя дорога дівчинка! Дитинка моя! Я не знесу цього, пане прокурор!

І він тяжко і стомлено сперся на Мейсона, і той, як міг, намагався підтримати його. За хвилину старий озирнувся на дім і подивився на двері здивованим, блукаючим поглядом божевільного.

– Хто скаже їй? – спитав він. – Хто наважиться сказати їй?

– Послухайте, містер Олден, – умовляв Мейсон, – ради вас самих і ради вашої дружини прошу вас: заспокойтесь і допоможіть мені розібратись у цій справі, допоможіть тверезо і рішуче, неначе йдеться не про вашу дочку. Я ще далеко не все розповів вам. Але ви повинні

заспокоїтись. Дайте мені можливість пояснити все. Це жахливо, і я від усієї душі співчуваю вам. Я знаю, як вам тяжко. Але тут є страхітливі і сумні обставини, про які ви повинні дізнатись. Вислухайте ж мене! Вислухайте!

І тут, тримаючи Тайтуса під руку, Мейсон так швидко і переконливо, як тільки міг, розповів про різні факти і підозри, зв'язані зі смертю Роберти, потім дав йому прочитати її лист і наприкінці вигукнув:

– Тут злочин! Злочин, містер Олден! Так ми думаємо в Бріджбурзі, – принаймні ми цього побоюємось, – безсумнівне вбивство, містер Олден, якщо можна вжити таке жорстоке, холодне слово.

Він помовчав, а Олден, вражений словами про злочин, непорушно дивився на нього, ніби не зовсім розуміючи, що йому кажуть.

– Хоч як я поважаю ваші почуття, – знов заговорив Мейсон, – проте, як головний представник закону в моєму окрузі, я вважав своїм обов'язком приїхати сьогодні сюди, щоб дізнатись, що вам відомо про цього Кліфорда Голдена або Карла Грехема або про будь-кого, хто заманив вашу дочку на це безлюдне озеро. Я розумію, містер Олден, ви зараз жорстоко страждаєте. І все-таки я запевняю, що ваш обов'язок – і це повинно бути й вашим бажанням – усіма силами допомогти мені розплутати справу. Цей лист свідчить, що ваша дружина, в усякому разі, дещо знає про цього суб'єкта, – знає хоч би його ім'я.

І він багатозначно постукав пальцем по листу.

Як тільки Олден зрозумів, що його дочка, очевидно, стала жертвою злочинницького насильства, до почуття гіркої втрати долучився якийсь звірячий інстинкт, поєднаний з цікавістю, гнівом і пристрастю природженого мисливця, – все це допомогло йому опанувати себе, і тепер він мовчки і похмуро слухав, що казав прокурор. Його дочка не просто потонула, – вона вбита, і вбив її якийсь молодий чоловік, що за нього, як видно з листа, вона збиралась вийти заміж! І він, батько її, навіть не підозрював про існування цієї людини! Дивно, що дружина знала, а він – ні. І Роберта не хотіла, щоб він знав.

І зразу ж у нього виникла думка, породжена його релігійними віруваннями, умовностями та звичайним для сільського жителя підозрілим ставленням до міста і до всього міського заплутаного і безбожного життя: думка, що, напевне, який-небудь молодий багатий городянин, спокусник і дурисвіт, з яким Роберта зустрілась у Лікурзі, звів її, обіцяючи одружитись, а потім звичайно не схотів додержати слова. І в ньому вмить спалахнуло жорстоке, невгамовне бажання помститися тому, хто міг піти на такий мерзенний злочин проти його дочки. Негідник! Насильник! Убивця!

І він, і дружина думали, що в Лікурзі Роберта спокійно, серйозно і щасливо йде своїм важким і чесним шляхом, працює, щоб утримувати себе і допомагати їм, старим. А тимчасом з четверга до ранку п'ятниці її тіло лежало на дні озера. А вони спали на м'якій постелі, ходили, розмовляли, не підозрюючи про її страшну долю. І тепер її тіло десь у чужій кімнаті або, може, в морзі, і рідні, люблячі руки не подбали про нього, – і завтра байдужі, холодні чиновники відвезуть його у Бріджбург.

– Якщо є бог, – схвильовано сказав Олден, – він не допустить, щоб такий негідник залишився непокараним! Ні, не допустить!.. «Побачу я ще, – раптом процитував він, – що діти праведника покинуті і нащадки його просять хліба». – І, враз охоплений пекучою жадобою діяльності, він додав: – Тепер я мушу все розповісти дружині. Так, так, одразу ж! Ні, ви зачекайте тут. Спочатку я скажу їй усе сам на сам. Я зараз повернусь. Зараз. Зачекайте мене тут. Я знаю, це вб'є її. Але вона повинна знати все. Може, вона скаже нам, хто він, тоді ми спіймаємо його, перш ніж він втече кудись далеко... Бідна моя донька! Бідна маленька Роберта! Моя мила, добра, чесна дівчинка!

І, так, безладно бурмочучи, із страдницьким, майже безумним обличчям він повернувся і, вайлуватий і незграбний, ходою автомата рушив до прибудови, що правила за кухню: там, як

він знав, м-с Олден готувала якісь особливі страви для завтрашнього – недільного обіду. Але на порозі він спинився, в нього не вистачило мужності йти далі. Він був живим втіленням трагічної безпорадності людини перед безжальними, незбагненими і байдужими силами життя.

М-с Олден обернулася і, побачивши його перекивлене обличчя, безсило опустила руки; його погляд, який провіщав недобре, зразу зігнав з її обличчя стомлений, але мирний і простодушний спокій.

– Тайтус, ради бога! Що сталося?

Зняті до неба руки, напіввідкритий рот, моторошні очі, які мимоволі і неприродно звужились і знову широко розкрились, і, нарешті, одно слово:

– Роберта!

– Що з нею? Що з нею, Тайтус? Що з нею?

Мовчання. Знову нервові сипання рота, очей, рук... І потім:

– Померла! Вона... вона потонула! – І він без сил опустився на ослін, що стояв тут же, біля дверей.

М-с Олден якусь мить дивилася на нього, не розуміючи, потім зрозуміла і, не вимовивши ні слова, важко впала на підлогу. А Тайтус дивився на неї і кивав, немов кажучи: «От, от. Тільки так і могло бути. От вона й позбулася цього страхіття». Він поволі підвівся, підійшов до дружини і, ставши на коліна, спробував підняти її. Потім так само поволі випростався, вийшов з кухні і, обійшовши будинок, попрямував до напівзруйнованого ганку, де сидів Орвіл Мейсон, дивлячись на призахідне сонце і міркуючи про те, яке горе повідав цей жалюгідний, безталанний фермер своїй дружині. Йому навіть захотілось на хвилину, щоб усе було інакше, – щоб цієї справи, хоч вона і вигідна йому, Мейсону, зовсім не було.

Але, помітивши схожу на скелет постать фермера, він схопився і, обігнавши Олдена, поспішив до прибудови. Побачивши на підлозі безмовну і непритомну м-с Олден, майже таку ж маленьку і тендітну, як і її дочка, він підняв її своїми міцними руками, проніс через їдальню у велику спільну кімнату і поклав тут на розхитану кушетку. Потім намацав її пульс і кинувся взяти води. При цьому він озирнувся навколо, – чи не видно поблизу сина, дочки, сусідки, кого-небудь, – але нікого не було, і він, поспішно повернувшись до м-с Олден, злегка побризкав водою на її обличчя і руки.

– Є тут де-небудь лікар? – звернувся він до Тайтуса, якого застав на колінах біля дружини.

– В Більці є... лікар Крейн.

– А у вас чи у кого-небудь поблизу є телефон?

– У містера Уїлкокса. – Він махнув рукою в напрямі до будинку Уїлкокса, телефоном якого ще недавно користувалась Роберта.

– Догляньте її. Я зараз повернусь.

Мейсон кинувся до телефону, щоб викликати Крейна або будь-якого іншого лікаря, і майже зразу ж повернувся разом з м-с Уїлкокс та її дочкою. А потім – нескінченне чекання, поки з'явилися сусіди і, нарешті, лікар Крейн; з ним Мейсон порадився про те, чи можна буде сьогодні ж поговорити з м-с Олден про важливу і секретну справу, що привела його сюди. І лікар Крейн, на якого справили велике враження поважні, офіційні манери м-ра Мейсона, визнав, що це, мабуть, буде для неї навіть краще.

Ліки і дружні, співчутливі умовляння допомогли привести м-с Олден до тями, і вона поступово, весь час підбадьорювана і заспокоювана, змогла спочатку вислухати, як усе сталося, а потім і відповісти на запитання Мейсона про загадкову особу, згадану в листі Роберти. Вона змогла пригадати, що Роберта говорила тільки про одного чоловіка, який виявляв їй особливу увагу, – та й говорила про нього тільки один раз, на минуле різдво. Це був Клайд Гріфітс, племінник багатого лікурзького фабриканта Семюела Гріфітса, завідуючий тим відділом, де працювала Роберта.

Але це, звичайно, зовсім не означало, як зразу відчували і Мейсон і Олден, що племінника такої поважної особи можна обвинуватити у вбивстві Роберти. Багатство! Становище в суспільстві! Зрозуміло, Мейсон бажав поміркувати і почекати, перш ніж виступити з таким обвинуваченням. Занадто величезна була, на його погляд, різниця в суспільному становищі цього чоловіка і пото-нулої дівчини. А все ж могло бути і так. Чому ні? Справді, юнак, що здобув таке становище, скоріше ніж будь-хто інший, міг завести мимохідь таємничий роман з такою дівчиною, як Роберта, – адже Хейт казав, що вона дуже гарненька. Вона працювала на фабриці його дядька і була бідна. І до того ж, як повідомив Фред Хейт, хто б не був той, з ким ця дівчина була в годину своєї смерті, вона наважилася зійтися з ним до шлюбу. Хіба це не характерно для поведінки багатого і розбещеного юнака з бідною дівчиною? Мейсон замолodu зазнав чимало ударів і образ, стикаючись із щасливцями, які мали успіх, і тому ця думка здалась йому дуже переконливою. Підлі багаті! Бездушні багаті! А мати й батько, звичайно, непохитно вірили в невинність і чесноти дочки.

З дальших розпитів виявилось, що м-с Олден ніколи не бачила цього юнака, але й ніколи не чула про будь-кого іншого. Вона і її чоловік могли додатково повідомити тільки, що останній раз, коли Роберта приїздила на місяць додому, вона почувала себе не зовсім здоровою, ходила млява і часто лягала відпочити. І ще одно: вона часто писала листи, які віддавала листоноші або сама опускала в ящик унизу на перехресті. Ні м-р, ні м-с Олден не знали, кому були адресовані ці листи, але Мейсон тут же зробив висновок, що листоноша, напевно, знає це. Далі, за цей місяць Роберта пошила собі кілька платтів – здається, чотири. А останнім часом її кілька раз викликав до телефону якийсь містер Бейкер, – це Тайтус чув від м-ра Уїллокса. Вийжджаючи, вона взяла з собою тільки ті речі, з якими приїхала: невелику скриньку і чемодан. Скриньку вона сама здала на станції в багаж, але Тайтус не міг сказати, чи відправила вона її в Лікурґ чи деінде.

Мейсон обміркував дуже важливе, на його погляд, повідомлення про Бейкера, і тут йому раптом спало на думку: «Кліфорд Голден – Карл Грехем – Клайд Гріфітс!»

Ті самі ініціали і схоже звучання цих імен вразили його. Справді дивний збіг, якщо тільки цей самий Клайд Гріфітс ніяк не причетний до злочину! І йому вже не терпілось знайти листоношу і допитати його.

Але Тайтус Олден потрібен був не тільки як свідок, який упізнає тіло Роберти і встановить, що саме їй належали речі в чемодані, залишеному на станції Ган-Лодж, – він міг також умовити листоношу говорити відверто, і тому Мейсон попросив старого одягтись і поїхати з ним, запевняючи, що завтра ж відпустить його додому.

Попередивши м-с Олден, щоб вона нікому нічого не говорила, Мейсон пішов на пошту допитувати листоношу.

Листоношу розшукали і допитали в присутності Олдена, який стояв біля прокурора, схожий на гальванізований труп. Листоноша пригадав, що Роберта за час останнього перебування тут передала йому кілька листів, – дванадцять або й усі п'ятнадцять, – і згадав навіть, що всі вони були адресовані в Лікурґ, якомусь... як його?.. так, вірно – Клайдові Гріфітсу, до запитання. Мейсон негайно пішов з листоношею до місцевого нотаріуса, який за всіма правилами закону запротоколював ці свідчення. Далі прокурор подзвонив до себе в канцелярію і, дізнавшись, що тіло Роберти вже доставлено в Брідж-бург, поспішив туди з усією швидкістю, якої тільки можна було досягти на його машині. О десятій годині вечора в приймальні «Похоронного бюро братів Луц» біля тіла зібрались Бертон Берлей, Хейт, Ерл Ньюком; Тайтус, майже в нестямі, дивився в обличчя дочки. І тут Мейсон міг, по-перше, переконатися, що це справді Роберта Олден, і, по-друге, вирішити для себе питання: чи можна вважати її дівчиною з тих, які легко йдуть на недозволений зв'язок, що на нього вказував запис у готелі на озері Грасс. Ні, вирішив він, вона не така. Тут наявним є хитрий і злий замір – зведення і вбивство! От

негідник! І досі його не спіймано! Політична значущість цієї справи відійшла в ув'язненні Мейсона на задній план, а на її місце прийшли гнів і ненависть до всіх багатців.

Але ці хвилини біля покійниці і вигляд Тайтуса Олдена, який, упавши на коліна перед дочкою, палко притискав до губ її маленькі льодяні руки і невідривно, гарячковим, протестуючим поглядом вдивлявся в її воскове обличчя, обрамлене довгим каштановим волоссям, – усе говорило, що навряд чи громадськість формально і безсторонньо поставиться до цієї справи. Очі всіх присутніх були повні сліз.

І тут Тайтус Олден посилив драматизм усієї сцени. Тимчасом як брати Луц, троє їхніх приятелів – власники сусідньої автомобільної майстерні, Еверет Бікер, представник газети «Республіканець», і Сем Тексон, редактор газети «Демократ», стоячи в дверях, через голови один одного з шанобливим страхом заглядали в кімнату, він раптом схопився і несамовито кинувся до Мейсона, з криком:

– Знайдіть негідника, який винен у цьому, пане прокурор! Нехай його змусять страждати, як страждала моя добра, чиста дівчинка. Її вбили, от що! Тільки вбивця міг так завезти дівчину на озеро і так ударити, – він її ударив, це всякому ясно! – І Тайтус указав на обличчя мертвої дочки. – У мене немає грошей, щоб судитися з таким негідником, але я буду працювати... Я продам ферму...

Голос його урвався. Він знову повернувся до Роберти і мало не впав. І тоді Орвіл Мейсон, якому передався скорботний і мстивий порив бідолашного батька, виступив наперед і схвильовано сказав:

– Ходімо звідси, містер Олден. Ми знаємо тепер, що це ваша дочка. Закликаю всіх вас, джентльмени, у свідки: тіло впізнано. І якщо підтвердиться гадка, що вашу бідну дівчинку вбито, містер Олден, я як прокурор урочисто обіцяю вам: я не шкодуватиму ні часу, ні грошей, ні сил, щоб вистежити цього негідника і віддати його в руки влади. І якщо правосуддя в окрузі Катаракі стоїть на висоті, – а я в цьому певен, – ви можете покласти на будь-який склад присяжних, який буде добраний нашим тутешнім судом. І вам не доведеться продавати вашу ферму!

Щире, хоч і раптове хвилювання, а також присутність вражених слухачів привела до того, що ораторський талант м-ра Мейсона проявився в усій своїй силі і пишноті.

І один з братів Луц – Ед, який виконував усі справи похоронного бюро, зв'язані з раптовою і насильницькою смертю, – збуджено заявив:

– Вірно, Орвіл! Отакий прокурор нам і потрібен.

А Еверет Бікер закричав:

– Дійте, містер Мейсон! Ми вас підтримаємо всі, як один, коли треба буде.

Фред Хейт і його помічник, схвильовані драматичним виступом Мейсона і його надзвичайно ефектним, навіть героїчним виглядом, підійшли ближче. Хейт узяв друга за руку, а Ерл промовив схвильовано:

– Бажаю успіху, містер Мейсон! Ми все зробимо, що можемо, будьте певні. І не забудьте про чемодан, який вона залишила на станції Ган-Лодж. Він у вас в канцелярії. Я передав його Бертону дві години тому.

– Так, вірно... Я мало не забув про нього, – сказав Мейсон дуже спокійно і діловито. Недавній порив красномовності і розчуленості минув. Тепер Мейсон був під враженням незвичайних похвал: ніколи ще за всі роки своєї службової діяльності він не зазнавав нічого подібного.

Розділ V

М-р Мейсон у супроводі Олдена і службових осіб ішов у свою канцелярію, питаючи себе, чим міг бути викликаний цей мерзенний злочин? Замолоду він дуже страждав од відсутності жіночої близькості, і тому у нього розвинувся нахил до таких міркувань. Він думав про красу та чарівність Роберти і, з другого боку, про її бідність і суворе моральне й релігійне виховання – і прийшов до висновку, що, як видно з усього, цей молодий чоловік або хлопчак звабив її, а потім, коли вона йому надокучила, вибрав такий спосіб, щоб позбутись її, – вигадану, зрадницьку «весільну подорож» на озеро. І тут він відчув безмежну особисту ненависть до цієї людини. Підлі багатії! Гулящі багатії! Порочні і злі нероби! І молодий Клайд Гріфітс – гідний представник цієї породи! Хоч би тільки спіймати його!

І водночас він раптом подумав, що, як видно з деяких обставин (дівчина явно була близька з цим чоловіком), вона могла бути вагітна. Цієї догадки було досить, щоб викликати в ньому не тільки специфічну цікавість до всіх подробиць романа, який привів до такого кінця, а й нетерпляче бажання перевірити, чи справедливі його підозри. Мейсон почав думати, що треба знайти підхожого лікаря для розтину – якщо не в Бріджбурзі, то в Утіці або в Олбені, – а також сповістити про цю підозру Хейта і, нарешті, визначити характер ударів, що залишили сліди на обличчі Роберти.

Але насамперед Мейсон повинен був оглянути чемодан і його вміст, і тут йому пощастило знайти новий, дуже важливий доказ. Бо, крім платтів і капелюхів Роберти, білизни, пари червоних шовкових підв'язок (вони так і лежали в коробочці, в якій були куплені у Браунштейна в Лікурзі), в чемодані було ще і туалетне приладдя – різдвяний подарунок Клайда. І в куточку футляра, в складку сірої шовкової підкладки була засунута маленька, простенька біла картка з написом: «Берті від Клайда. Поздоровляю з різдвом». Але прізвища не було. А почерк – квапливі карлючки, бо, коли Клайд писав це, він поривався зовсім не до Роберти.

Це вразило Мейсона: як же вбивця не знав, що туалетне приладдя разом з карткою лежить у чемодані? А якщо знав і не вийняв картки, то чи можливо, щоб цей самий Клайд був убивцею? Чи могла людина, яка задумала вбивство, забути про таку картку, написану її власною рукою? Що це за дивний зловмисник і вбивця? І тут прокурор подумав: «Чи не варто приховати існування цієї картки до дня суду і потім несподівано пред'явити її, якщо злочинець почне заперечувати всяку близькість з дівчиною або не признається, що він подарував їй туалетне приладдя?». І він узяв картку і засунув собі в кишеню, але спочатку Ерл Ньюком, уважно оглянувши її, сказав:

– Я не цілком певен, містер Мейсон, але мені здається, що це дуже схоже на запис у готелі на Біг-Бітерні.

І Мейсон відповів:

– Ну, це ми незабаром встановимо.

Потім він знаком покликав Хейта в сусідню кімнату, де ніхто не міг їх бачити і чути, і сказав:

– Ну, Фред, все точно так, як ви думали. Вона знає, з ким поїхала дочка (він мав на увазі те, що вже говорив Хейту по телефону з Більца: що дістав від м-с Олден відомості про гаданого злочинця). Але ви через тисячу років не відгадаєте, хто це, якщо я вам не скажу.

І він пильно подивився на Хейта.

– Без сумніву, Орвіл. Не маю ані найменшого уявлення.

– А ви знаєте фірму «Гріфітс і Компанія» в Лікурзі?

– Не ті, що роблять комірці?

– Так, ті самі.

– Але ж не син?

Очі Фреда Хейта розкрились так широко, як не розкривались уже багато років. Велика і засмагла рука вхопилась за довгу бороду.

– Ні, не син. Племянник.

– Племянник! Семюела Гріфітса?! Не може бути!

Слідчий, чоловік літній, релігійний, строго моральний, зацікавлений у політиці і комерції, смакав бороду і розгублено дивився на Мейсона.

– Поки що всі обставини вказують на це, Фред. В усякому разі я сьогодні вночі їду в Лікурґ і сподіваюсь, що завтра знатиму більше. Але, бачите, цей самий Олден – фермер, справжнісінький бідняк, його дочка працювала на фабриці Гріфітсів у Лікурзі; а цей племянник, Клайд Грі-фітс, як видно, завідував тим відділом, де вона працювала.

– Так, так, так, – промовив слідчий.

– До цієї поїздки, до вівторка, вона провела місяць удома, – була хвора (він зробив наголос на цьому слові). За цей час вона написала йому принаймні десять листів, а може й більше. Про це я дізнався від місцевого листоноші. Він дав свідчення під присягою, по всій формі, ось вони! – і він поплескав по кишені піджака. – Всі листи були адресовані в Лікурґ Клайдові Гріфітсу. Я навіть знаю номер його будинку. І знаю прізвище сім'ї, де жила дівчина. Я дзвонив туди з Більца. Я сьогодні хочу взяти з собою в Лікурґ старого: чи не виявиться що-небудь таке, про що він може знати.

– Так, так, Орвіл. Розумію... розумію... Але ж це легко сказати: Гріфітс!.. – і Хейт цмокнув язиком.

– А головне, я повинен з вами поговорити про медичну експертизу, – провадив Мейсон далі швидко і різко. – Знаєте, я не думаю, щоб він вирішив її убити тільки тому, що не хотів одружитися з нею. Це, на мою думку, непереконливо.

І Мейсон розповів Хейту основні міркування, які змусили його прийти до висновку, що Роберта була вагітна.

Хейт зразу погодився з ним.

– Отже, потрібен розтин, – сказав Мейсон, – і медичний висновок про характер ран та ударів. Перш ніж тіло заберуть звідси, Фред, ми повинні знати точно, без тіні сумніву, чи була дівчина спершу вбита і потім викинута з човна, чи тільки оглушена і викинута, або, може, човен перекинувся. Це дуже важливо для справи, ви самі розумієте. Ми нічого не зможемо зробити, якщо не будемо знати все це точно. Але як з тутешніми лікарями? Як на вашу думку, чи може хто-небудь з них зробити все це як слід, щоб на суді ніхто не міг підкопатися під їх висновок?

Мейсон хвилювався: він уже обмірковував план обвинувачення.

– Не знаю, Орвіл, – повільно відповів Хейт, – не можу сказати точно. Про це вам краще судити. Я вже просив доктора Мітчелла зайти завтра і глянути на неї. Можна покликати Бетса. Але якщо ви віддаєте перевагу кому-небудь іншому... Бево або Лінкольну... Що ви скажете про Бево?

– Мабуть, краще Уебстера з Утіки, – сказав Мейсон, – або Біміса, або обох зразу. В такій справі і чотири і п'ять експертів не завадять.

І Хейт, розуміючи весь тягар покладеної на нього відповідальності, додав:

– Я думаю, ви маєте рацію, Орвіл. Може, чотири або п'ять голів краще, ніж одна чи дві. Але це означає, що ми повинні відкласти огляд на день або на два, поки не зберемо всіх лікарів.

– Так, так, – підтвердив Мейсон. – Але це навіть краще. Я тимчасом поїду в Лікурґ – чи не з'ясую там ще чого-небудь. Ніколи не можна знати заздалегідь. Може, я там і застукаю його. Принаймні сподіваюсь. Або чи не пощастить почути чогось нового, що проллє світло на всю справу... Я почуваю, це буде велика справа, Фред. Найважча справа у всій моїй практиці, та й у вашій також, і ми повинні обмірковувати кожний свій крок. Тут ніяка обережність не зайва. Він, очевидно, багатий, – значить, буде боротись. І, крім того, рідня його підтримає.

Він нервово скуйовдив своє густе волосся.

– Нічого, я думаю, справимось, – додав він. – Насамперед треба викликати з Утіки Біміса і Уебстера, – мабуть, телеграфуйте-но їм сьогодні, чи що, або подзвоніть по телефону. І Спрату в Олбені. А щоб не порушувати мир у власному домі, запросимо і тутешніх: Лінкольна і Бетса. І, мабуть, Бево. – Тут він дозволив собі злегка усміхнутись. – Ну от, Фред, а я поки що почну збиратись у дорогу. Влаштуйте так, щоб вони приїхали сюди не завтра, а в понеділок або у вівторок. Я, напевне, повернусь на той час і тоді зможу сам бути при цьому. А якщо можна, давайте в понеділок... чим скоріше, тим краще! Подивимось, що тоді з'ясується.

Він дістав із шафи ще кілька бланків, потім вийшов у приймальню і сказав Олдену, що їм доведеться поїхати разом в Лікурґ, а Берлею доручив викликати до телефону м-с Мейсон, якій пояснив, що має виїхати в терміновій справі і повернеться не раніше від понеділка.

Протягом усієї дороги до Утіки – три години поїздки і година, проведена в чеканні поїзда на Лікурґ, і ще година двадцять хвилин у вагоні цього поїзда (в Лікурґ вони прибули близько сьомої ранку) – Орвіл Мейсон старанно витягав із пригніченого і похмурого Тайтуса скупі відомості про скромне минуле його і Роберти, про її щедрість, слухняність, порядність, про її добре та ніжне серце, про те, де саме вона раніше працювала, скільки одержувала і на що витрачала гроші, – то була скромна розповідь, і вона глибоко зворушила Мейсона.

Приїхавши з Тайтусом у Лікурґ, Мейсон зразу подався в готель «Лікурґ» і, знявши номер, залишив там старого, щоб той міг відпочити. Звідти він поспішив до місцевого прокурора, від якого йому треба було дістати дозвіл діяти на його території. На допомогу йому дали поліцейського для доручень – рослого сищика в цивільному, – і він пішов у кімнату Клайда на Тейлор-стріт, сподіваючись, всупереч всьому, застати його вдома. Однак до них вийшла м-с Пейтон і сказала, що, хоч Клайд і живе тут, але тепер його немає (виїхав у вівторок – напевне, до своїх друзів на Дванадцять озеро). І Мейсон трохи зняквовіло змушений був пояснити, перше, що він прокурор округу Катаракі, і по-друге, що через деякі підозрілі обставини, зв'язані із загибеллю на озері Біг-Бітерн однієї дівчини, супутником якої, очевидно, був Клайд, він, прокурор, мусить обшукати його кімнату. Ця заява так вразила м-с Пейтон, що вона відсахнулася, і на її обличчі відбилися крайній подив, жах і недовір'я.

– Як, містер Клайд Гріфітс!.. Та ні, це безглуздя! Він племінник містера Семюела Гріфітса, і його тут усі знають. Якщо вам потрібні будь-які відомості про нього, зверніться до його родичів: вони вам, звичайно, все скажуть. Але щоб таке... та цього бути не може!

І вона так дивилась на Мейсона і на місцевого сищика, який уже встиг показати їй свій значок, ніби не була впевнена в їх чесності і в їх повноваженнях.

А тимчасом сищик, звичний до цього, вже став за спиною м-с Пейтон, внизу сходів, що ведуть на верхній поверх. А Мейсон вийняв з кишені заготовлений передбачливо ордер на обшук.

– Мені дуже шкода, пані, але я мушу просити вас показати нам його кімнату. Ось ордер, який дає мені право зробити обшук, а це підлеглий мені поліцейський агент.

І зразу побачивши всю марність боротьби з законом, м-с Пейтон тремтячою рукою вказала на кімнату Клайда, хоч і думала при цьому, що сталось якесь безглузде, глибоко несправедливе й образливе непорозуміння.

А ті двоє, ввійшовши в кімнату Клайда, почали оглядати її. Обидва зразу помітили в кутку невелику і не дуже міцно замкнену скриню, і м-р Фаунс, сищик, у ту ж мить спробував підняти її, щоб визначити вагу, а Мейсон став оглядати одну по одній усі речі в кімнаті, вміст усіх ящиків та коробок, а також усіх кишень в одязі. І в ящику шифоньєрки, серед кальсон і сорочок, що вийшли з ужитку, та старих запрошень від Трамбалів, Старків, Гріфітсів і Гаррієтів, він знайшов аркушик блокнота, на якому Клайд записував для пам'яті, куди його запрошено: «Середа 20 лютого. Обід у Старків», нижче: «П'ятниця, 22, Трамбали». Порівнявши цей почерк з почерком на картці, яка була у нього в кишені, Мейсон зразу ж пересвідчився за їх

схожістю, що він справді в кімнаті саме потрібної йому людини. Він сховав аркушик у кишеню і подивився в куток, де сищик уважно розглядав замкнену скриню.

– Що робити з цим, начальнику? Заберемо звідси чи відкриємо тут?

– Я думаю, – поважно сказав Мейсон, – що нам слід відкрити її тут, Фаунс. Пізніше я пришлю по скриню, але я хотів би тепер же знати, що там у ній.

Сищик зразу ж витяг з кишені важку стамеску і подивився навкруг, шукаючи молоток.

– Скриня не така вже міцна, – зауважив він, – думаю, що зможу зламати її, якщо ви хочете.

Але тут м-с Пейтон, надзвичайно здивована таким ходом справи, не витримала і заступилась, сподіваючись перешкодити цим грубим діям.

– Я можу дати вам молоток, якщо хочете, – заявила вона, – але хіба не можна послати по слюсаря? Ніколи в житті не чула нічого подібного!

Проте сищик уже заволодів молотком і збив замок. У невеликому верхньому відділі був усякий туалетний дріб'язок: шкарпетки, комірці, краватки, кашне, підтяжки, зношений светр, пара високих зимових чобіт дуже сумнівної добротності, мундштук, червона лакована попелничка і ковзани. Але серед усього цього, в куточку, лежали також зв'язані до купи останні п'ятнадцять листів Роберти, послані з Більца, і невеликий її портрет, який вона йому подарувала торік. І тут же – друга, маленька пачка, в якій були зібрані всі записочки та запрошення Сондри, до того дня, коли вона виїхала в Пайн-Пойнт. Листи, написані звідти, Клайд носив з собою на грудях, біля серця. Знайшлась і третя пачка, ще більш компрометуюча, – одинадцять листів від матері, причому перші два були адресовані Гаррі Тенету в Чикаго до запитання – момент явно дуже підозрілий, а решта – Клайдові Гріфітсу в Чикаго, а потім у Лікурґ.

Прокурор не став чекати і дивитися, що знайдеться ще в скрині, а взявся до листів: спочатку він прочитав перші три листи Роберти, після чого йому стала зовсім ясною причина її від'їзду в Більц; потім три перші листи від матері на зворушливо простому і дешевому папері: вона натякала на нерозважливу поведінку Клайда в Канзас-Сіті і на нещасний випадок, через який йому довелося виїхати звідти, і настійливо та ніжно умовляла його надалі не збиватися з пуття. І у Мейсона, з його стриманим темпераментом і дуже обмеженим знанням людей та людських відносин, створилось враження, що цей суб'єкт з ранніх юнацьких років мав нестійку вдачу, був легковажний і розбещений.

Водночас Мейсон здивовано дізнався, що хоч Клайда тут і підтримує багатий дядько, але сам він належить до бідної і, крім того, дуже релігійної парості родини Гріфіт-сів. У звичайних умовах це могло б трошки пом'якшити його ставлення до Клайда. Однак тепер, під впливом записочок Сондри, трагічних листів Роберти і слів матері про якийсь старий злочин у Канзас-Сіті, він прийшов до висновку, що Клайд за складом свого характеру цілком здатний був не тільки задумати цей новий злочин, а й холонокровно здійснити його. Що ж було там, у Канзас-Сіті? Треба телеграфувати тамтешньому прокуророві і запитати про подробиці.

Думаючи про це, він почав нашвидку, але так само пильно і критично проглядати різні записочки, запрошення і любовні листи Сондри. Всі вони сильно пахли духами, були написані на чудовому папері з монограмою і ставали чимраз ніжніші й інтимніші, а пізніші незмінно починалися словами: «Клайді маленький», або «мій любий, чорноокий», або «мій любий хлопчику», і були підписані або по-дитячому «Сонда» або «Ваша Сондра»... Деякі з них були зовсім недавні: від десятого, п'ятнадцятого, двадцять шостого травня, – саме в цей час, як умить відзначив Мейсон, почали надходити найсумніші листи від Роберти.

Тепер усе ясно. Він потай звабив одну дівчину і при цьому був такий зухвалий, що домагався взаємності у другої, яка належала до вищих місцевих кіл.

Зацікавлений і приголомшений цим разючим відкриттям, Мейсон, однак, розумів, що тепер не час сидіти й роздумувати. Зовсім ні. Цю скриню треба негайно переправити в готель «Лікурґ». Далі, треба, якщо тільки можливо, з'ясувати, де саме перебуває цей суб'єкт, і спій-

мати його... Він наказав сищиків підзвонити в поліцейське управління і подбати про те, щоб скриню доставили в його номер у готелі, а сам поспішив в особняк Семюела Гріфітса, але там дізнався, що вся сім'я виїхала з міста до Грінвуда.

У відповідь на його телефонний запит із Грінвуда повідомили, що, як там відомо, Клайд Гріфітс перебуває тепер на дачі Кренстонів, на Дванадцятому озері, недалеко від Шейрона, поряд з дачею Фінчлі. І прізвище, і містечко Шейрон уже були зв'язані в свідомості Мейсона з Клайдом, і він зразу вирішив: якщо Клайд ще не втік далеко від цих місць, він повинен бути саме там, – можливо, на дачі в дівчини, яка писала всі ці записочки і запрошення, – цієї Сондри Фінчлі. Та й капітан «Лебедя» заявив, що молодий чоловік, який їхав із Бухти Третьої милі, вийшов у Шейроні. Евріка! Він спіймав його!

І ретельно обміркувавши, що робити далі, Мейсон тут же надумав їхати в Шейрон і Пайн-Пойнт. А тимчасом, доставши точний опис зовнішніх прикмет Клайда, він і про ці прикмети, і про те, що Клайда розшукують за підозрою в убивстві, сповістив не тільки прокурора і начальника поліції в Лікурзі, але також шерифа в Бріджбурзі Ньютона Слека, Хейта і свого помічника, пропонуючи всім трьом негайно виїхати в Шейрон, де він з ними зустрінеться.

Далі, немовби за дорученням м-с Пейтон, він зв'язався міжміським телефоном з дачею Кренстонів у Пайн-Пойнті і спитав дворецького, чи немає у них часом м-ра Клайда Гріфітса? «Так, сер, він тут, сер, але зараз його немає поблизу, сер. Мабуть, він поїхав на прогулянку по озеру, сер. Що зволите переказати, сер?». На дальші розпитування дворецький не міг дати точних відповідей: уся компанія вирушила, напевне, на Ведмеже озеро, – це миль за тридцять; коли вони повернуться, він сказати не може, – напевне, через день-два, не раніше. Але ясно було, що Клайд поїхав з цією компанією.

І Мейсон зразу ж удруге викликав бріджбурзького шерифа і наказав йому взяти з собою чотирьох або п'ятьох агентів, щоб переслідувачі могли в Шейроні розділитись, схопити цього самого Клайда, де б він не був, і посадити в бріджбурзьку тюрму. А там він зможе пояснити відповідно до процедури, встановленої законом, дивні обставини, які досі, здавалося б, незаперечно вказували на нього як на вбивцю Роберти Олден.

Розділ VI

Відколи води озера зімкнулись над Робертою, а Клайд доплив до берега і, змінивши одяг, дістався до Шейрона, а потім до дачі Кренстонів, він перебував у стані майже повного розумового розладу і в своєму збентеженні та сторопінні ніяк не міг зрозуміти, чи винен він чи не винен у дочасній загибелі Роберти. Однак він ясно розумів: якщо випадково помітять, як він крадькома пробирається на південь, замість того, щоб повернути на північ до бігбі-тернського готелю і повідомити про цю ніби ненавмисну катастрофу, то його поведінку вважатимуть такою черствою і жорстокою, що всякий цілком впевнено обвинувачуватиме його у вбивстві. І ця думка мучила Клайда, бо тепер йому здавалось, що насправді він не винен, – адже в останню хвилину в душі його стався переворот!

Але хто повірить цьому тепер, коли він не повернувся і не повідомив про подію? А тепер уже неможливо повернутись. Якщо Сондра почує, що він був на цьому озері з фабричною робітницею, що він записав її в готелі як свою дружину... Боже!

А потім пояснити все дядькові або холодному, жорстокому Гілберту... і всій цій шикарній, цинічній молоді в Лікурзі?.. Ні, ні! Зайшовши так далеко, він не може відступити. Інакше – катастрофа... може, смерть. Він повинен використати, скільки можливо, це жахливе становище, – використати свій задум, який привів його до такої дивної розв'язки, що неначе виправдує його.

Але ці ліси! Та ще й ніч надходить! Моторошна самотність і небезпека, приховані скрізь і в усьому! Що робити, що сказати, коли хто-небудь зустрінеться? Він був зовсім розгублений, на межі душевного і нервового розладу. Якби хруснула гілка – він кинувся б тікати, мов заець.

В такому стані він дочекався темряви і пішов у глибоку лісу, але раніше відшукав свій чемодан, змінив костюм і, викрутивши мокрий одяг та спробувавши так-сяк висушити його, поклав у чемодан, накрив сухими гілками та хвоєю, а тоді заховав штатив фотографічного апарата під стовбуром поваленого дерева. І дедалі настійливіше він думав про своє дивне і небезпечне становище. А чи не було когось-небудь на березі в ту саму хвилину, коли він ненавмисно ударив її, і обоє вони впали у воду і вона так пронизливо й жалібно закричала? Що як хто-небудь бачив це... один із тих міцних здорованів, яких він помітив тут удень... може, от зараз хтось знімає тривогу – і вже цієї ночі десятки людей кинуться переслідувати його. Полювання на людину! Вони спіймають його, і ніхто не повірить, що він ударив її ненавмисне! Його навіть можуть лінчувати, не чекаючи законного суду. Це можливо. Таке траплялось. Зашморг на шию. Або, може, застрілять тут, у лісі. І навіть не дадуть можливості пояснити, як це сталось... як довго вона переслідувала і мучила його! Ніхто ніколи не зрозуміє цього!

І думаючи про це, він ішов чимраз швидше – так швидко, як давали змогу міцні, густі й колючі молоді деревця і сухе віття, що зловісно потріскує під ногами, – ішов, повторюючи в думці, що дорога до Бухти Третьої милі має бути у нього праворуч, а місяць, коли зійде, – ліворуч.

Але, боже мій, що це?

Жахливий звук!

Неначе жалібний і зловісний стогін якогось духа у пільмі!

От!

Що це?

Він випустив чемодан, весь у холодному поту сів на землю і перелякано зіщулився біля високого гіллястого дерева, заціпенілий і нерухомий.

Жахливий крик!

Та це ж сова! Він чув її крик кілька тижнів тому, коли був на дачі Кренстонів. Але тут! У цій хащі! В цій п'їтмі!.. Треба йти, щоб скоріше вибратися звідси, це ясно. Треба прогнати ці страшні, нестерпні думки, інакше у нього зовсім не залишиться ні сил, ні мужності.

Але погляд Роберти! Той останній благаючий погляд! Боже! Її очі й зараз перед ним. І ці розпачливі, жахливі крики! Невже вони весь час лунатимуть в його вухах... поки він не вибереться звідси?

Чи зрозуміла вона, коли він її ударив, що це сталось без лихого заміру... що це була тільки мить гніву і протесту? Чи знає вона це тепер, де б вона не була, – на дні озера чи, може, тут, у темній хащі, поруч нього? Її примара!..

Ні, треба скоріше тікати геть... геть! Треба... і все-таки... тут, у хащі, він в безпеці! Треба взяти себе в руки, не слід виходити на великий шлях. Там перехожі. Там, можливо, люди, які шукають його!.. Але чи вірно, що людина живе і після смерті? Що існують привиди? І вони знають усю правду? Тоді вона повинна знати... але тоді вона знає і про його попередні замисли. Що вона подумає! Може, це вона зараз з похмурим докором переслідує його своїми помилковими обвинуваченнями? Помилковими – хоч і правда, що спочатку він хотів убити її. Він замишляв це! Замишляв! І це, звичайно, великий гріх. І хоч він і не вбив її, але щось зробило це за нього. Все це правда.

Але привиди!.. боже, примари тих, хто вже вмер... вони переслідують тебе, щоб викрити і покарати... може, вони стараються спрямувати людей на твій слід... як знати? Мати колись призналась йому, Френку, Есті і Джулії, що вона вірить у привиди.

І, нарешті, – місяць (до цього часу вже три години він ішов отак, спотикаючись, прислухаючись, чекаючи, весь тремтячи і обливаючись потом). Навколо, хвалити бога, нікого немає! І високо над головою – зірки, яскраві і лагідні, як над Пайн-Пойнтом, де Сондра... Якби вона бачила його зараз – як він тікає від Роберти, похованої у водах озера, на поверхні якого плаває його капелюх! Якби вона чула крики Роберти! Дивно, – ніколи, ніколи, ніколи він не зможе розповісти їй, що через неї – через її красу, пристрасть до неї, через усе, що вона значить для нього, – він міг... міг... ну... спробувати вчинити таку жахливу річ – убити дівчину, яку раніше кохав. І протягом усього життя його переслідуватиме ця думка. Ніколи він не зможе позбутись її – ніколи, ніколи, ніколи! Раніше він не думав про це. Жахлива річ!

І раптом у п'їтмі, близько одинадцятої години, як він потім зміркував, – від води його годинник спинився, – коли він уже вибрався на великий шлях, що веде на захід, і пройшов милю або дві, з темної хащі раптово, як примари, вийшли ті троє! Спершу він подумав, що вони бачили його в ту мить, коли він ударив Роберту, або зразу після цього, і тепер прийшли схопити його. Яка страшна хвилина! А хлопчик підніс ліхтар, щоб краще розглянути його обличчя! І безперечно, побачив на цьому обличчі підозрілий переляк і збентеження, бо саме в ту хвилину Клайд поринув у тяжкий роздум про все, що сталось: його невідступно переслідувала думка, що він випадково залишив який-небудь доказ, який легко може його викрити. Він відсахнувся, впевнений, що це – люди, послані схопити його. Але в цю мить високий худорлявий чоловік, який ішов попереду, запросто гукнув Клайда, немов його тільки потішила явна полохливість молодого чоловіка: «Здорово, перехожий!», а хлопчак, не виявляючи ані найменшого подиву, ступив наперед і підкрутив гніт у ліхтарі. І аж тепер Клайд зрозумів, що це просто місцеві селяни або провідники, а зовсім не загін, посланий доганяти його, і, якщо він буде спокійний та ввічливий, вони ніколи не запідозрять у ньому вбивцю.

Але потім він сказав собі: «А вони ж запам'ятають мене. Запам'ятають, що я йшов безлюдною дорогою, в таку годину, з чемоданом...». І тут же вирішив, що повинен поспішати... поспішати... і нікому більше не потрапляти на очі.

А через кілька годин, коли місяць уже заходив і від жовтувато-білого, хворобливого світла, розлитого в лісі, ніч стала ще тужливіша і тяжча, Клайд підійшов до Бухти Третьої милі – селища, яке складалося з купки хатин тубільців і дачних котеджів, що тулились на північ-

ному відрозі Індійських гір. З повороту дороги він побачив, що де-не-де у вікнах ще блимають вогниці. Крамниці. Будинки. Вуличні ліхтарі. Але в блідому світлі місяця вони здавались зовсім тьмяними – тьмяними і примарними. Ясно одно: в цю годину, в такому костюмі, з чомоданом у руці він не може з'явитися тут. Своїм виглядом він, безперечно, викличе цікавість і підозру, якщо хто-небудь помітить його. Маленький пароплав, що ходить між цим селищем і Шейроном (звідти Клайд повинен був вирушити далі в Пайн-Пойнт), відійде тільки о-пів на дев'яту – отже, поки що треба сховатися де-небудь і по змозі прибрати пристойного вигляду.

І тому він знову ввійшов у ліс, що підступав аж до околиць селища. У лісі Клайд сподівався дочекатися ранку; звідти він міг стежити за годинником на башті маленької церквочки, щоб знати, коли настане час вийти. А поки що він старався обміркувати, чи розсудливо він діє? А що як хто-небудь уже чекає його тут? Ті троє... чи, може, ще хто-небудь, хто бачив... Або сповіщений ким-небудь поліцейський агент?... І трохи згодом він вирішив, що все-таки краще спуститися в селище. Чи варто пробиратися лісами по західному берегу озера... та ще вночі, бо вдень його можуть побачити... адже коли він сяде на цей пароплав, то через півтори години, найбільше через дві, буде в Кренстонів у Шейроні! А пішки він дістанеться туди тільки завтра – це безглуздо, це далеко небезпечніше. І, крім того, він обіцяв Сондрі й Бертіні приїхати у вівторок, а сьогодні вже п'ятниця. І до того ж, може, завтра вже зніметься шум, почнеться погоня... в усі кінці сповістять його прикмети... а сьогодні вранці... хіба Роберту могли знайти так швидко? Ні, ні. Це – найкращий шлях. Хто знає його тут, хто зможе встановити, що він і є Карл Грехем або Кліффорд Голден? Найкраще поспішити, перш ніж стане що-небудь відомо про Роберту. Атож, звичайно. І нарешті, коли баштовий годинник показував десять хвилин на дев'яту, Клайд вийшов з лісу; серце його калатало.

Вулиця вела до пристані, звідки мав відійти пароплав у Шейрон. Клайд вагався – і враз побачив, що підходить автобус з озера Рекет. І він подумав, що коли на пристані або на палубі він зустрінеться з ким-небудь із знайомих, можна буде сказати, ніби він щойно приїхав з озера Рекет, де у Сондрі й Бертіні багато друзів; а якщо зустріне одну з них, то скаже, що був на озері Рекет позавчора. Назве перше-ліпше прізвище або дачу, в крайньому разі – вигадану.

Отже, він рушив до пароплава і зайняв місце на палубі, а потім вийшов у Шейроні – і, як йому здалось, не привернув до себе нічиєї уваги. На пароплаві було з десяток пасажирів, але жодного знайомого, і ніхто з них, крім хіба молодої дівчини в голубому платті та білому солом'яно-му капелюшку, як видно, місцевої жительки, не звернув уваги на Клайда. А погляд цієї дівчини виявляв, здається, захоплення. А втім, цього було досить, щоб Клайд, який намагався найменше впадати в око, перейшов на корму, хоч решта пасажирів воліли залишатись на носовій частині палуби.

Прибувши в Шейрон і знаючи, що більшість пасажирів попрямує на залізничну станцію до першого ранкового поїзда, він швидко пішов за всіма, але повернув у перше, яке трапилось, кафе, сподіваючись замести сліди. Хоч він пройшов пішки чималу відстань од Біг-Бітерну, а перед тим півдня гріб і, снідаючи з Робертою, тільки удавав, що їсть, він навіть тепер не був голодний. Потім, побачивши групу пасажирів, що йшли зі станції, – серед них не було нікого знайомого, – він приєднався до них, удаючи, що теж прямує з поїзда до готелю і на пристань. Це, напевно, прибув поїзд з півдня, із Олбені й Утіки, подумав він, отже, здаватиметься цілком імовірним, що він приїхав цим поїздом. Він удав, неначе йде зі станції, але по дорозі, розшукавши телефон, сповістив Бертину і Сондру про свій приїзд і, почувши, що по нього пришлють не моторний човен, а автомобіль, попередив, що чекатиме на веранді готелю. По дорозі він купив ранкову газету, хоч і розумів, що там не може бути поки що ніяких повідомлень про подію. Тільки-но він дійшов до готелю і сів на веранді, як підїхав автомобіль Кренстонів.

На привітання і гостинну усмішку добре знайомого йому шофера Кренстонів Клайд все-таки зміг відповісти веселою і нібито невимушеною усмішкою, хоч в глибині душі він мучився від страху. Безперечно, повторював він у думці, ті троє, що зустрілися з ним у лісі, вже прий-

шли на Біг-Бітерн. А там тепер, звичайно, вже огляділись, що немає його і Роберти і, може, – хто знає, – вже знайдено перекинутий човен, капелюх Клайда, вуаль Роберти. І ті троє, може, повідомили вже, що бачили молодого чоловіка з чемоданом, який пробирався вночі на південь. А коли так, – незалежно від того, чи знайдено її тіло чи ні, – можуть виникнути сумніви, чи справді вони обоє потонули.

А може, з якої-небудь дивної випадковості тіло Роберти вже вплигло на поверхню? Що тоді? Може, на її обличчі залишились сліди від удару, – він таки сильно ударив її. Коли так – будуть підозрювати, що тут убивство. І коли його тіло не знайдуть, а ці люди опишуть зовнішність чоловіка, якого вони зустріли, то чи не вважатимуть убивцею Кліфорда Голдена або Карла Грехема?

Та Кліфорд Голден або Карл Грехем – не Клайд Гріфітс. Хіба можна встановити, що Клайд Гріфітс і Кліфорд Голден або Карл Грехем – та сама особа? Адже він ужив усіх запобіжних заходів, а на озері Грасс навіть обшукав чемодан і сумочку Роберти, поки вона, виконуючи його просьбу, виходила розпорядитися про сніданок. Правда, він знайшов два листи від однієї дівчини, Терези Баузер, адресовані Роберті в Більц, але він знищив їх ще перед від'їздом у Ган-Лодж. Туалетне приладдя у футлярі з клеймом «Уайтлі, Лікурґ» довелося залишити, – але ж м-с Голден або м-с Грехем могла сама купити це приладдя в магазині Уайтлі, – така річ ніяк не може навести на його слід. Звичайно, ні. Ага, ще плаття Роберти. Але навіть якщо вони допоможуть впізнати її, хіба батьки її, як і всі інші, не подумують, що вона поїхала в цю подорож з якимсь невідомим чоловіком на прізвище Голден або Грехем? Мабуть, вони волітимуть не розголошувати цю історію. Так або інакше, Клайд вирішив сподіватися на краще, зберігати самовладання, поводитися спокійно, бадьоро і весело, щоб тут ніхто не міг ні в чому його запідозрити, тим більше, що він же, власне кажучи, й не вбивав її!

І от він їде в чудовому автомобілі. Сондра і Бертіна чекають його. Доведеться сказати, що він приїхав просто з Олбені: їздив туди за дорученням дядька, яке забрало у нього весь час, починаючи з вівторка. Він буде раювати в товаристві Сондри – і все-таки йому доведеться завжди, весь час думати про ці страхіття. А що як він зробив якусь необачність, не зумів приховати всі сліди, які можуть привести до нього... Що, коли так? Викриття! Арешт! Може, його похапцем несправедливо засудять... навіть покарають... якщо тільки він не зуміє пояснити, що це був ненавмисний удар. Тоді кінець усім його мріям про Сондру... про Лікурґ... надіям на блискуче майбутнє. Але чи зуміє він пояснити це? Чи зможе? О боже!

Розділ VII

З ранку п'ятниці до полудня наступного понеділка Клайда оточувало все, що раніше так захоплювало і тишило його, – і все-таки його серце безнастанно краяли нестерпний страх і побоювання. З тієї хвилини, як Сондра і Бертіна зустріли його біля входу на дачу Кренстонів і провели у відведену для нього кімнату, він весь час думав про контраст між усіма тутешніми радостями і близькою загибеллю, що неминуче загрожує йому.

Тільки-но він увійшов, Сондра, закопилівши губки, шепнула йому, так щоб не могла почути Бертіна:

– Гидкий! Сидів там цілий тиждень, коли міг бути тут. А Сондра для нього все зробила! Треба було б вас гарненько відшльопати. Я вже хотіла дзвонити вам сьогодні, щоб дізнатись, де ви!

А очі її говорили про те, що вона палко закохана в нього.

І, незважаючи на свої тривожні думки, Клайд весело усміхнувся їй, бо в її присутності всі страхоття – і смерть Роберти, і небезпека, що загрозувала йому самому, – здавалось, одразу відійшли на задній план. Хоч би тільки все минуло добре, хоч би ніщо не викрило його! Попереду – широкий шлях! Прекрасне майбутнє! Її краса! Її кохання! Її багатство! Однак, пройшовши в свою кімнату, куди ще раніше доставили його чемодан, він зразу почав нервуватись через костюм. Адже він мокрий і зім'ятий, його треба сховати – хоч би в шафу, на верхню полицю. Як тільки Клайд залишився сам і замкнув двері на ключ, він вийняв костюм із чемодана – непросохлий, зібганий, з грязюкою бігбітернських берегів на штанях – і тут же вирішив: мабуть, краще залишити його в замкненому чемодані до ночі, – тоді можна буде вільніше обміркувати, що з ним робити. Але все інше, що було на ньому в той день, він зв'язав у клубок, щоб віддати випрати. І коли робив усе це, він ясно, до нестями, до нудоти розумів усю таємничість, весь трагізм і пафос життя... скільки він зазнав після переїзду в східні штати, як мало хорошого бачив у юності! І як мало, по суті, дано йому тепер. Який контраст між цією просторою, розкішною кімнатою і його кімнатинкою в Лікурзі. Як дивно, що він взагалі тут після вчорашнього... Блакитні води цього іскріючого озера за вікном такі несхожі на темні води Біг-Бітерну!.. А на зеленому лужку, що стелеться від цього світлого, міцного і просторого будинку з його широкою верандою і смугастими маркізами аж до озера, Стюарт Фінчлі, Вайолет Тейлор, Френк Гарріет і Вайнет Фент у шикарних спортивних костюмах грають в теніс, а Бертіна і Харлей Бегот відпочивають у холодку під навісом.

І от Клайд, прийнявши ванну і переодягшись, робить веселе обличчя, хоч нерви його, як і раніше, напружені і його терзає страх, – і, вийшовши з дому, підходить до Сондри, Берчарда Тейлора і Джіл Трамбал: вони сміються, згадуючи якусь веселу пригоду, що сталась під час учорашнього катання на моторному човні.

Джил зустрічає його веселим вигуком:

– Хелло, Клайд! Де ви пропадали? Я вас, здається, сто років не бачила.

А він, промовисто усміхнувшись Сондрі, – ніколи ще він так не прагнув її розуміння і кохання, – підтягнувся на поручнях веранди і відповів якомога спокійніше:

– З вівторка працював в Олбені. Жарко там! Страшенно радий, що потрапив сюди сьогодні. А хто тут є?

– Майже всі, здається, – усміхнулась Джил. – Вчора у Ренделів я зустріла Ванду. А Скотт писав Бертіні, що приїде в наступний вівторок. Схоже на те, що в Грінвуді цього року буде не дуже багато народу.

Тут розпочалась довга і жвава суперечка: чому Грінвуд тепер уже не той, яким був раніше. Раптом Сондра вигукнула:

– Боже, я зовсім забула! Я маю сьогодні подзвонити Беллі. Вона обіцяла на тому тижні поїхати в Брістоль на виставку коней.

Заговорили про коней і собак. Клайд уважно слухав, щосили намагаючись здаватися таким, як усі, але не перестаючи болісно думати про те саме. Ті троє зустрічних... Роберта... Може, її тіло вже знайдено... А втім, умовляв він себе, навіщо стільки страхів? Навряд чи можна знайти її на такій глибині – адже там футів п'ятдесят! І як можуть дізнатись, що він і є Кліфорд Голден і Карл Грехем? Як дізнаються? Адже він замів усі сліди... от тільки ті троє зустрічних... ті троє зустрічних! Він мимоволі здригнувся, неначе в ознобі.

І Сондра відчула, що він чимсь пригнічений. Ще в перший приїзд Клайда вона помітила, який бідний його гардероб, – і тепер вирішила, що причина його поганого настрою – грошова скрута. Вона неодмінно сьогодні ж візьме сімдесят п'ять доларів із своїх заощаджень і змусить його прийняти їх, – нехай на цей раз, поки він тут, його не бентежать всякі неминучі дрібні витрати! А через кілька хвилин, подумавши, що невелика партія в гольф дає часто нагоду нашвидку обійняти і поцілувати у затишному куточку, вона схопилася з вигуком:

– Хто за партію в гольф? Джіл, Клайд, Берч! Давайте заграємо вчотирьох! Іду на парі, що вам двом не подолати нас із Клайдом.

– Згода! – відповів Берчард Тейлор, встаючи і поправляючи свій жовтий у синю смужку светр. – Хоч я і повернувся сьогодні додому тільки о четвертій ранку. А як ви, Джіллі? Сонді, умова: той, хто програє, частує всіх сніданком, згодні?

Клайд здригнувся і похолов: він подумав про жалюгідні двадцять п'ять доларів, які залишились у нього після всіх його кошмарних пригод. А сніданок на чотирьох коштуватиме в клубі доларів вісім або десять, не менше! А може, й більше! Але тут Сондра, помітивши його збентеження, сказала: «Гаразд!» – і, підійшовши ближче до Клайда, легенько стукнула кінчиком туфлі по його черевуку.

– Але мені треба переодягтись. Це одна хвилинка! А ви от що, Клайд... ви тимчасом знайдіть Ендр'ю і скажіть, щоб він приніс битки для гольфа, добре? Ми поїдемо у вашому човні, правда, Берчі?

Клайд побіг шукати Ендр'ю, думаючи про те, скільки коштуватиме сніданок, якщо вони з Сондрою програють, але Сондра догнала його і схопила за руку:

– Почекайте тут, милий, я вмить повернусь!

Вона кинулась сходами наверх, у свою кімнату, і зразу ж повернулась, міцно стискаючи в маленькій руці пачку кредиток.

– От, милий, скоріше! – шепнула вона і квапливо засунула гроші в кишеню його піджака. – Шш... ні слова!

Скоріше! Це щоб заплатити за сніданок, якщо ми програємо, і для всяких інших речей... я скажу потім. Як я люблю вас, хлопчику мій маленький!

Секунду вона захоплено дивилась на нього своїми пестливими карими очима, потім знову побігла сходами і вже зверху крикнула:

– Та не стійте ви тут, дурненький! Ідіть по битки! Швидко!

І вона зникла. А Клайд, торкнувшись кишені, зрозумів, що вона дала йому дуже багато грошей, – безперечно, вистачить не тільки на всі витрати тут, а і на втечу, якщо буде потрібно. «Люба! Мила дівчинка!», – схвилювано подумав він. Чарівна, ніжна, щедра Сондра!

Вона так кохає його, по-справжньому кохає. Але якщо вона коли-небудь дізнається... О боже! І це ж усе заради неї... якби вона знала! Все заради неї! Потім він відшукав Ендр'ю і повернувся, несучи битки. І от знову з'явилась Сондра. Вона біжить до них у модному зеленому в'язаному спортивному костюмі. Джіл, у шапочці й блузі, схожа на жокея, сміється і жартує з Берчардом, який уже сидить біля стерна в моторному човні. А Сондра на бігу кричить Бертіні і Харлею Беготу:

– Ей, друзі! Чи не хочете з нами?

– Куди?

– В гольф-клуб при «Казино!».

– Ні, занадто далеко. Побачимось після сніданку на пляжі.

І Берчард зразу бере таку швидкість, що човен стрибає, мов дельфін. А Клайд дивиться на все мов уві сні – то з насолодою і надією, то немов крізь темну хмару жаху, – за цією пільмою, може, вже впритул підкралась до нього арешт і смерть!

Незважаючи на всі його попередні міркування, йому тепер почало здаватись, що він зробив помилку, коли, не ховаючись, вийшов сьогодні вранці з лісу. І все-таки це було, мабуть, найкраще – інакше йому довелося б сидіти в лісі цілими днями, а вночі вибиратися на дорогу, що йде вздовж берега, і прямувати нею пішки аж до Шейрона. На це треба було витратити два або три дні. І тоді Сондра, здивована і стривожена його запізненням, могла подзвонити в Лікурґ, почалися б балачки, розпитування про нього, які згодом могли б бути небезпечні.

Але тут, цього ясного дня, здається, немає і не може бути ніяких турбот, – принаймні всі інші такі безжурні... а в глибині його душі – холодний морок... І Сондра, в захваті від того, що Клайд з нею, раптом схоплюється, – в руці її, немов вимпел, майорить яскравий шарф, – і вигукує з веселою пустотливістю:

– Клеопатра пливе по морях назустріч... назустріч... та кого ж вона там зустрічала?

– Чарлі Чапліна, – підказав Тейлор, змушуючи човен несамовито стрибати, щоб Сондра втратила рівновагу.

– Ну і безглуздо! – відповіла Сондра, ширше розставляючи ноги, щоб стояти міцніше.

– Ні, ви теж не знаєте, Берчі, – додала вона. – Клеопатра мчить... м-м... знаю – на акваплані!

Вона закинула голову назад і широко простерла руки, а човен раз у раз стрибав, шарахаючи то вправо, то вліво, як зляканий кінь.

– Однаково вам не вдасться повалити мене, Берчі! От побачите! – крикнула Сондра, і Берчард, весь час змінюючи курс, почав різко, скільки вистачало сміливості, кидати човен з боку в бік, а Джіл перелякано закричала:

– Що ви робите? Ви хочете потопити нас всіх?

Клайд здригнувся і зблід, неначе його грім ударив.

Йому раптом стало нудно і млосно. Він ніяк не думав, що доведеться так страждати і мучитись, йому здавалось, що все буде зовсім інакше. І от він блідне від кожного випадкового, неумисного слова. А що як йому доведеться зазнати серйозних випробувань... якщо несподівано з'явиться поліцейський агент і питає, де він був учора і що знає про смерть Роберти... Адже він почне м'ятись, тремтіти, не зможе, мабуть, вимовити ні слова, і звичайно, викриє себе! Ні, він мусить узяти себе в руки, поводитися просто і весело... мусить... принаймні в цей перший день.

На щастя, всі були такі веселі і збуджені швидкою їздою, що, як видно, не помітили, як приголомшив Клайда вигук Джіл, – і йому поступово вдалося знову набрати спокійного вигляду. В цей час човен підходив до «Казино», і Сондра вирішила закінчити подорож якою-небудь ефектною витівкою: підстрибнувши, вона вхопилась за поручні пристані і підтягнулась на руках, тоді як човен прослизнув мимо і тільки після повороту причалив. І Клайда, якому була послана при цьому сяюча усмішка, нестримно потягло до неї – до люблячої, чарівної, великодушної, сміливої Сондри, – і, щоб бути гідним її усмішки, він схопився, допоміг Джіл піднятися по східцях пристані, а сам підтягнувся на руках і слідом за Сондрою швидко скочив наверх, намагаючись здаватися веселим і бадьорим. Але ця бадьорість була така ж фальшива внутрішньо, як правдоподібна зовні.

– От здорово! Ви справжній гімнаст!

І пізніше, на полі для гри в гольф, Клайд, керований Сондрою, грав так успішно, як дозволяли його недосвідченість і нестерпне хвилювання. А вона, захоплена тим, що вони разом,

тільки вдвох, і в ході гри раз у раз потрапляють у тіністі куточки, де можна цілуватись, почала розповідати йому, що вона, Стюарт, Френк Гаррієт, Вайнет Фент, Берчард і Вайолет Тейлор, Грент і Бергіна Кренстон, Харлей Бегот, Перлі Хайнс і Джіл Трамбал збираються на екскурсію на цілий тиждень. Вони вирушать у дорогу завтра вдень, – спочатку тридцять миль по озеру моторним човном, далі сорок миль автомобілем на схід, до так званого Ведмежого озера; там вони напнуть намети і поступово об'їдуть на байдарках береги озера, – там є всякі мальовничі куточки, відомі тільки Харлею і Френку. Щодня – на новому місці. Хлопці будуть полювати білок і ловити рибу на обід. А прогулянки при місячному світлі! І, кажуть, там є готель, до якого можна дістатися човном. З ними поїдуть двоє або троє слуг і, ради пристойності, хто-небудь із старших. А прогулянки в лісі! І щоразу нагода для закоханих – катання на байдарці по озеру, довгі години вдвох! Вони будуть нерозлучні цілий тиждень.

І хоч події останніх днів могли б примусити його завагатись, він усе ж мимоволі подумав: що б не сталося, чи не краще поїхати з ними? Як чудесно, що Сондра так кохає його! Та й що йому робити інакше? Це дасть йому змогу виїхати звідси... далі від місця цього... цього... нещасного випадку. І якщо, припустімо, хтось шукатиме когось схожого на нього... що ж, його просто не буде в тих місцях, де б могли його бачити і говорити про нього... Ті троє зустрічних.

Але тут же він збагнув, що ні в якому разі не можна виїздити звідси, не розвідавши якомога точніше, чи не підозрюють вже кого-небудь. Тому після гольфу, залишившись на хвилину на самоті, він спитав у кіоску про газети, але виявилось, що раніш як о сьомій або о-пів на восьму не буде ні газет з Утіки і Олбені, ні місцевої вечірньої. Отже, доти він нічого не знатиме.

Після сніданку всі купались, танцювали, потім Клайд разом з Харлеєм Беготом та Бертіною повернувся на дачу Кренстонів, а Сондра подалася в Пайн-Пойнт, умовившись пізніше зустрітись з Клайдом у Гаррієтів. Але весь цей час Клайд напружено думав, як йому при першій нагоді дістати газету. Якщо не вдасться зайти сюди сьогодні ввечері по дорозі від Кренстонів до Гаррієтів і добути всі газети або хоч би одну, то він повинен примудритися потрапити в це «Казино» завтра зрання, до від'їзду на Ведмеже озеро. Він мусить дістати газети. Він мусить знати, чи говорять що-небудь – і що саме – про потонулу пару і чи почалися розшуки.

По дорозі Клайдові не вдалося купити газети: їх ще не доставили. І коли він прийшов до Гаррієтів, там теж не було ще жодної газети. Але через півгодини, коли він разом з усіма сидів на веранді і весело розмовляв (хоч думав весь час про те саме), з'явилася Сондра з словами:

– Увага, друзі! Я вам дещо розкажу! Чи то вчора, чи то сьогодні вранці на озері Біг-Бітерн перекинувся човен і двоє потонули. Мені це зараз сказала по телефону Бланш Лок, вона сьогодні в Бухті Третьої милі. Вона каже, що дівчину вже знайшли, а її супутника ще ні. Вони потонули десь у південній частині озера.

Клайд умить закам'янів і зблід. Губи його здавались безкровною смужкою, і очі, спрямовані в одну точку, бачили не те, що було перед ними, а далекий берег Біг-Бі-терну, високі ялини, темну воду, що зімкнулась над Робертою. Значить, її тіло знайшли. Чи повірять тепер, як він сподівався, що його тіло теж там, на дні? Але треба слухати! Він повинен слухати, хоч у нього паморочиться в голові.

– Сумно! – зауважив Берчард Тейлор, перестаючи бринькати на мандоліні. – Хто-небудь знайомий?

– Бланш каже, що вона не чула ще подробиць.

– Мені це озеро ніколи не подобалось, – втрутився в розмову Френк Гаррієт. – Воно занадто відлюдне. Минулого літа ми з батьком і з містером Ренделом ловили там рибу, але недовго залишались. Там надто вже сумно.

– Ми були там три тижні тому. Пам'ятаєте, Сондра? – додав Харлей Бегот. – Вам не сподобалось на озері.

– Так, пам'ятаю, – відповіла Сондра. – Дуже відлюдне місце. Не уявляю собі, кому і навіщо захотілось туди поїхати.

– Сподіваюсь, що це не хто-небудь із знайомих, – замислено сказав Берчард. – Це надовго зіпсувало б усі наші розваги.

Клайд несвідомо провів язиком по сухих губах і судорожно ковтнув, бо у нього пересохло в горлі.

– Напевне, у жодній сьогоднішній газеті ще нічого немає про це. Хто-небудь бачив газети? – спитала Вайнет Фент, яка не чула перших слів Сондри.

– Ніяких газет немає, – зауважив Берчард. – І однаково вони ще нічого не могли повідомити. Адже Сондрі щойно сказала про це телефоном Бланш Лок. Вона тепер у тих краях.

– Ах, справді.

«А все-таки, може, в шейронській вечірній газетці – як її... «Беннер», чи що?.. – уже є будь-які повідомлення? Якби дістати її ще сьогодні!», – подумав Клайд.

І тут – інша думка! Господи, тільки зараз він уперше подумав про це: його сліди!.., а що як вони відбилися там, у грязюці, на березі? Він навіть не озирнувся, не подивився, так поспішав вибратися звідти. А вони ж могли залишитись. І тоді по них підуть. Підуть за чоловіком, якого зустріли ті троє! За Кліфордом Голденом! Його вранішні мандрювання... Поїздка в автомобілі Кренстонів... І у них на дачі – його мокрий костюм! А як хто-небудь під час його відсутності вже побував у його кімнаті, все оглянув, обшукав, усіх розпитав... Може, відкрив чемодан? Який-небудь поліцейський! Господи! Цей костюм у чемодані! Чому він залишив його в чемодані і взагалі при собі? Треба було ще раніше сховати його... завернути в нього камінь і закинути хоч би в озеро. Тоді костюм залишився б на дні. І про що тільки він думав у такому жахливому становищі? Уявляв собі, що вдягатиме ще цей костюм?

Клайд встав. Він буквально задубів і морально, і фізично. Очі його на мить стали якимись скляними. Він мусить піти звідси. Він мусить зразу ж повернутися туди і позбутися цього костюма... закинути його в озеро... заховати де-небудь у лісі, поза будинком!.. Так, але не можна ж піти так раптом, зразу ж після цих балачок про потонулу пару. Яке враження він справить?

Ні, одразу подумалось йому. Будь спокійний... старайся не проявити ані найменших ознак хвилювання... будь холодний... і спробуй сказати кілька слів, що ні до чого не зобов'язують.

І от, напружуючи всю свою волю, він підійшов до Сондри і мовив:

– Сумно, правда?

Голос його звучав майже нормально, але міг пер-шої-ліпшої хвилини зірватись і затремити, як тремтіли його коліна і руки.

– Так, звичайно, – відповіла Сондра, обертаючись до нього. – Я страшенно не люблю, коли розповідають про такі речі, – а ви? Мама завжди так тривожиться, коли ми з Стюартом тиняємось по цих озерах.

– Так, це зрозуміло.

Голос його став хрипким і неслухняним. Клайд вимовив ці слова із зусиллям, глухо і невиразно. Губи його ще більше стиснулись у вузьку безбарвну смужку, і обличчя зовсім побіліло.

– Що з вами, Клайд? – враз спитала Сондра, подивившись на нього уважливіше. – Ви такий блідий! А очі які! Що сталось? Ви нездужаєте сьогодні, чи це від освітлення?

Для порівняння вона кинула оком на інших, потім знов обернулася до Клайда. І розуміючи, як важливо йому мати вигляд не такий, який був, за її словами, зараз, він постарався по змозі опанувати себе і відповів:

– Ні, нічого. Напевно, це від освітлення. Звичайно, від освітлення. У мене... у мене був важкий день учора, от і все. Мабуть, мені не слід було приїздити сюди сьогодні ввечері. – І він через силу усміхнувся неймовірною, неможливою усмішкою.

А Сондра, дивлячись на нього з щирим співчуттям, шепнула:

– Мій Клайді-маленький так стомився після вчорашньої роботи? Чому ж мій хлопчик не сказав мені цього вранці, замість того, щоб стрибати з нами весь день? Хочете, я скажу Френку, щоб він зразу ж відвіз вас назад до Кренстонів? Або, може, ви підніметесь до нього в кімнату і ляжете відпочити? Він і слова не скаже. Я спитаю його, добре?

Вона вже хотіла заговорити з Френком, але Клайд, смертельно зляканий її останньою пропозицією і водночас радий усякій нагоді, щоб піти звідси, вигукнув щиро, але все-таки невпевнено:

– Ні, будь ласка, не треба, люба! Я... я не хочу! Це все пройде. Я піднімусь нагору потім, якщо захочу, або, може, поїду раніше додому, якщо ви теж трохи згодом підете звідси, але тільки не зараз. Я почуваю себе не дуже добре, але це минеться.

Сондра, здивована його неприродним і, як їй здалось, майже роздратованим тоном, одразу погодилась.

– Ну, добре, милий. Як хочете. Та коли ви нездужаєте, краще б ви дозволили мені покликати Френка, щоб він одвіз вас у свою кімнату. Він не заперечуватиме. А трохи згодом – приблизно о-пів на одинадцятую – я теж попрощаюсь, і ми разом доїдемо до Кренстонів. Я відвезу вас туди, перш ніж їхати додому, а то хто-небудь інший збереться їхати і схоче вас підвезти. Хіба моєму хлопчикові такий план не подобається?

І Клайд відповів:

– Добре, я тільки піду чого-небудь випити.

І він зайшов в одну з просторих ванних кімнат будинку Гаррієтів, замкнув двері, сів, – і думав, думав... про те, що тіло Роберти знайдено, що на обличчі її, може, залишилися синці від удару, що сліди його ніг могли відбитись на вологому піску і в грязюці коло берега... думав про мокрий костюм на дачі у Кренстонів, про тих трьох у лісі, про чемодан Роберти, про її капелюх та пальто і про свій капелюх з видертою підкладкою, який залишився на воді... і питав себе, що робити далі. Як діяти? Що сказати? Піти зараз до Сондри і умовити її їхати негайно чи залишитись і переживати нові муки? І що буде у завтрашніх газетах? Що? Що? І коли є повідомлення, з яких можна зробити висновок, що його врешті-решт будуть розшукувати, – що запідозрять його причетність до цієї події, – чи розсудливо рушати завтра в цю намічену екскурсію? А може, розумніше тікати далі звідси? У нього тепер є трохи грошей. Він може виїхати в Нью-Йорк, в Бостон, у Новий Орлеан – там Ретерер... але ні, тільки не туди, де його хто-небудь знає!..

О боже, які безглузді були досі всі його плани! Скільки промахів! Та й чи правильно він розраховував ще з самого початку? Хіба він уявляв собі, наприклад, що тіло Роберти знайдуть на такій глибині? Але от воно з'явилося – і так швидко, вже в перший день, – щоб свідчити проти нього! І хоч він записався в готелях під чужими прізвищами, хіба не можуть простежити за ним завдяки вказівкам тих трьох зустрічних і дівчини на пароплаві? Треба думати, думати і думати! І треба вибратися звідси скоріше, поки не сталось що-небудь непоправне через цей мокрий костюм.

Його враз обійняла ще більша кволість та жах, і він вирішив повернутися до Сондри – сказати, що він і справді почуває себе зовсім хворим і, якщо вона не заперечує і може влаштувати це, волів би поїхати з нею додому. Тому о-пів на одинадцятую, задовго до кінця вечірки, Сондра заявила Берчарду, що вона почуває себе не зовсім добре і просить відвезти її, Клайда і Джіл додому; але завтра вони усі зустрінуться, як умовлено, щоб їхати на Ведмеже озеро.

З тривогою думаючи, що, може, і цей його ранній від'їзд ще одна злочасна помилка серед тих, якими досі позначений був, здається, кожний його крок на цьому небезпечному і згубному шляху, Клайд сів, нарешті, в моторний човен і вмить був доставлений на дачу Кренстонів. Зійшовши на берег, він як міг невимушено попросив пробачення в Берчарда та Сондри і, кинувшись у свою кімнату, побачив, що костюм лежить, як і лежав, на тому самому місці – непомітно було, щоб хто-небудь навідувався без нього в кімнату. Все ж Клайд квап-

ливо і боязко вийняв костюм, зав'язав у клуночок, прислухався і, дочекавшись хвилини тиші, коли можна було прослизнути непоміченим, вийшов з дому, немов бажаючи трохи прогулятися перед сном. Відійшовши по берегу озера приблизно на чверть милі від дому, він відшукав важку каменюку, прив'язав до неї костюм і, розмахнувшись, щосили шпурнув далеко у воду. Потім так само тихо, похмурий і неспокійний, повернувся до себе і знову сумовито й тривожно думав, думав... про те, що принесе йому завтрашній день і що він скаже, коли з'явиться хто-небудь, щоб допитати його.

Розділ VIII

Після майже безсонної ночі, що змучила Клайда кошмарними снами (Роберта, люди, які з'явилися його арештувати, і інше в тому ж роді), настав ранок. Нарешті він підвівся: в нього болів кожен нерв, боліли очі. Через годину він наважився зійти вниз, побачив Фредеріка (цей шофер напередодні привіз його сюди), який виїжджав на одному з автомобілів, і доручив йому дістати всі ранкові газети, що виходять в Олбені та Утіці. І приблизно о-пів на десяту, коли шофер повернувся, Клайд пройшов з газетами до себе, замкнув двері і, розгорнувши одну з газет, зразу побачив приголомшливий заголовок:

ТАЄМНИЧА СМЕРТЬ ДІВЧИНИ ТІЛО ЗНАЙДЕНО УЧОРА В
ОДНОМУ З АДІРОНДАКСЬКИХ ОЗЕР. ТІЛО СУПУТНИКА НЕ
ЗНАЙДЕНО.

Весь побілівши від хвилювання, він сів на стілець біля вікна і почав читати:

«Бріджбург (штат Нью-Йорк), 9 липня. Вчора близько полудня в південній частині озера Біг-Бітерн було витягнуто з води тіло невідомої молодій жінки, як гадають, дружини молодого чоловіка, що записався в середу вранці у готелі на озері Грасс як «Карл Грехем з дружиною», а в четвер у готелі на озері Біг-Бітерн як «Кліфорд Голден з дружиною». У так званій Місячній бухті знайдено перекинутий човен і чоловічий солом'яний капелюх. Тому протягом усього дня там провадились розшуки з допомогою багрів і сітей. Однак до сьомої години вечора тіло чоловіка не було знайдено і, як гадає слідчий Хейт із Бріджбурга, викликаний на другу годину на місце катастрофи, воно взагалі навряд чи може бути знайдено. Садна і синці на голові та обличчі загиблої, а також свідчення трьох чоловік, що прибули на місце події, коли ще тривали розшуки, і заявили, що минулої ночі в лісі на південь від озера вони зустріли молодого чоловіка, схожого за прикметами на Голдена або Грехема, викликають у багатьох підозру, що тут було вбивство і що вбивця намагатиметься зникнути.

Коричневий шкіряний чемодан загиблої було здано на схов на залізничній станції Ган-Лодж (п'ять миль на схід від Біг-Бітерну), а капелюх і пальто залишено в бігбітерн-ському готелі; тимчасом свій чемодан Грехем чи Голден, як кажуть, узяв з собою в човен.

Згідно з заявою хазяїна готелю на Біг-Бітерні, ця пара записалась після приїзду як Кліфорд Голден з дружиною з Олбені. В готелі вони пробули лише кілька хвилин; потім Голден пішов на човнову станцію поряд з готелем, найняв маленький човен і, взявши свій чемодан, подався разом з супутницею кататись озером. Вони не повернулись, а вчора ввечері човен, перекинутий догори дном, було знайдено в невеликій затоці у південній частині озера, – так званій Місячній бухті; тут же незабаром було знайдено і труп молодій жінки. В цій частині озера немає підводних каменів, а на обличчі загиблої ясно видно сліди ударів, тому зразу виникла підозра, що супутник чимсь ударив її. Все це разом із свідченнями зазначених трьох чоловік і тим, що в чоловічому солом'яному капелюсі, знайденому поблизу човна, вирвано підкладку і немає ніякої мітки, що з неї можна було б пізнати її власника, дає містерові Хейту підстави заявити, що коли труп молодого чоловіка не буде знайдено, слід припустити вбивство.

Голдену чи Грехему, як його описують хазяї і постояльці готелів та провідники на озері Грасс і на Біг-Бітерні, не більш як двадцять чотири – двадцять п'ять років, він стрункий, смуглявий, на зріст не вищий від п'яти футів і восьми або дев'яти дюймів. Він був у світло-сірому костюмі, коричневих черевиках та солом'яному капелюсі і ніс коричневий чемодан з прив'язаною парасолькою і ще якимсь предметом, можливо, тростиною.

Капелюх, залишений молодою жінкою в готелі, темно-коричневий, пальто світло-коричневе, плаття темно-синє.

По всіх навколишніх залізничних станціях розіслано повідомлення про розшуки Голдена чи Грехема, щоб його могли затримати, якщо він живий і намагається зникнути. Тіло утопленої буде перевезене в Бріджбург, головне місто округу, де згодом провадитиметься слідство».

Клайд сидів, німий і похололий, і думав. Звістка про таке підле вбивство (яким воно повинно здаватись), та ще вчинене зовсім близько, напевне, викличе таке збудження, що багато хто, навіть усі навколишні, почнуть тепер уважно розглядати кожного зустрічного та приїжджого, сподіваючись викрити злочинця, прикмети якого повідомлено в газетах. Та коли вони вже майже натрапили на його слід, чи не краще звернутись до влади тут або на Біг-Бітерні і відверто розповісти про все – про свій попередній план і причини, які привели до цього, і пояснити, що зрештою він все-таки не вбив її, бо в останню хвилину в душі його стався переверот і він не був в силах здійснити те, що задумав... Але ні! Це означало б відкрити Сонд्री і Гріфітсам усю історію своїх відносин з Робертою, і це раніше, ніж він остаточно пересвідчиться, що для нього справді все кінчено. Та крім того, чи повірять йому тепер, після його втечі, після цього повідомлення про сліди удару на обличчі Роберти? Адже і справді все має такий вигляд, неначе він убив її, хоч би як він старався пояснити, що він цього не робив.

Можливо також, що дехто з осіб, які бачили його, пізнає його за прикметами, оголошеними в газетах, хоч він уже не в сірому костюмі і не в солом'яному капелюсі. Його шукають, – вірніше, не його, а Кліфорда Голдена чи Карла Грехема, схожого на нього, шукають, щоб обвинуватити в убивстві! Але ж він точнісінько схожий на Голдена, – а що як з'являться ті троє! Його пройняв дроз. Гірше того, нова страшна думка (в цю хвилину вона вперше, мов блискавка, спалахнула в його мозку): ініціали Голдена і Грехема ті самі, що і його власні. Раніше він зовсім не помічав у них нічого поганого, але тепер зрозумів, що вони можуть згубити його. Чому ж він раніше ні разу не подумав про це? Чому? Чому? О боже!

І якраз у цей час Сондра викликала його телефоном. Йому сказали, що це вона. І все ж він повинен був зробити над собою зусилля, щоб хоч голос його звучав природно.

Як сьогодні зранку почуває себе її хлопчик? Йому краще? Що за хвороба раптом напала на нього вчора? А зараз він почуває себе зовсім добре, це правда? І він зможе вирушити з ними на прогулянку? Оце чудово! Вона так злякалась, вона всю ніч тривожилась, що він буде зовсім хворий і не зможе поїхати. Але він їде – значить, тепер знову все добре. Милый! Любий хлопчик! Хлопчик кохає її? Дуже? Вона просто впевнена, що ця подорож буде йому дуже корисна. Весь ранок вона буде страшенно заклопотана всілякими приготуваннями, але о першій або о пів на другу всі повинні бути на пристані «Казино». І тоді – о, тоді! Як там буде чудово! Він повинен з'явитися з Бертіною, Грентом та іншими, хто там їде від Кренстонів, а на пристані він перейде в моторний човен Стюарта. Їм напевно буде дуже весело, страшенно весело, але зараз їй ніколи! До побачення, до побачення!

І вона зникла, неначе яскрава пташка.

Але треба чекати: тільки через три години він зможе виїхати звідси і уникне таким чином небезпеки зіткнутися з ким-небудь, хто може розшукувати Кліфорда Голдена або Карла Грехема! Може, прогулятись поки що по берегу, піти в ліс? Або укласти чемодан, сісти вниз і стежити за кожним, хто наближається довгою звивистою дорогою, що веде від шосе до дачі, або

човном по озеру? Адже коли з'явиться хто-небудь занадто підозрілий, ще можна буде втекти... Так він і зробив: спочатку пішов у ліс, раз у раз оглядаючись, як зацькований звір; потім повернувся на дачу, але й тут, сидючи або походжаючи вперед і назад, весь час насторожено стежив, що діється навколо. (Що це за людина? Що це там за човен? Куди він прямує? Чи не сюди часом? Хто в ньому? А що, як поліцейський сищик? Тоді, звичайно, тікати... коли ще є час).

Але от, нарешті, минули ці три години, і Клайд разом з Бертіною, Грентом, Харлеєм і Вайнет вирушив моторним човном Кренстонів до пристані біля «Казино». Там до них приєдналась решта учасників подорожі разом зі слугами. А за тридцять миль на північ, у Рибальській затоці на східному березі, їх зустріли автомобілі Гаррієтів, Беготів та інших і разом з усіма припасами й байдарками відвезли на сорок миль на схід, до Ведмежого озера, майже такого ж своєрідного та відлюдного, як Біг-Бітерн.

Якою радістю була б для нього ця подорож, якби те, інше, не нависло над ним! Яка насолода бути біля Сондри, коли її очі безнастанно говорять про те, як вона його кохає. Вона така весела і жвава тому, що він з нею. І все ж тіло Роберти знайдено! Розшуковують Кліфорда Голдена – Карла Грехема. Його прикмети повідомлено скрізь по телеграфу і в газетах. Уся ця компанія в човнах і автомобілях, напевно, вже знає їх. Але всі вони добре знайомі з ним, усім відомі його відносини з Сондрою та Гріфітсами, і тому ніхто його не підозріває, ніхто навіть і не думає про ці прикмети. А якби вони подумали! Якби догадалися! Жах! Втеча! Викриття! Поліція! Всі вони першими відвернуться від нього – всі, крім Сондри, можливо. Ні, і вона теж. Звичайно, і вона відвернеться... і з таким жахом у погляді...

Того ж вечора, при заході сонця, вся компанія розташувалась на західному березі Ведмежого озера, на відкритому лузку, рівному і гладенькому, як добре підстрижений газон; п'ять різнокольорових наметів оточували багаття, подібно до індійського села; намети кухарів та слуг стояли осторонь, півдюжини байдарок лежали на порослому травою березі, неначе витягнуті з води пістряві риби. Потім – вечеря біля багаття. Після вечері Бегот, Гаррієт, Стюарт і Грент почали наспівувати модних пісеньок, поки інші танцювали, а потім посідали грати в покер при яскравому світлі великої гасової лампи. А решта заспівали безжурних табірних і студентських пісень; Клайд не знав жодної з них, але спробував підтягувати. І вибухи сміху. І парі: хто спіймає першу рибу, підстрелить першу білку або куріпку, вийде переможцем на перших гонках. І, нарешті, урочисто обговорювані плани: завтра після сніданку перенести табір принаймні ще миль на десять на схід, – там ідеальний пляж, а за п'ять миль готель «Метиський», де вони зможуть пообідати і потанцювати до упаду.

І потім – тиша і краса цього табору вночі, коли всі вже мали спати. Зірки! Загадкові темні води вкриті ледь помітними брижами, загадкові темні ялини перешіптуються під подувом вітерця, крики нічних птахів і сов... усе надто тривожить Клайда, і він прислухається до ночі з глибокою тугою. Яке все було б чудове, прекрасне, якби... якби не переслідував його, мов виходець із домовини, цей жах, – не тільки те, що він вчинив над Робертою, а й грізна могутність закону, який вважає його вбивцею!.. А коли всі лягли в постіль або зникли в п'яті, Сондра вибігла з намету, щоб обмінятися з ним кількома словами і поцілунками в мерехтінні зірок. І він шепоче їй, який він щасливий, який вдячний їй за все її кохання та довір'я, – і майже ладен спитати: якщо вона коли-небудь дізнається, що він зовсім не такий хороший, як їй зараз здається, чи буде вона все-таки трошки кохати його... чи, може, зненавидить... Але він стримався, побоюючись, щоб Сондра не зв'язала його теперішній настрій з учорашнім (адже напередодні ввечері його явно обійняв приступ паніки!) і не розгадала як-небудь страшної, згубної таємниці, що гнітить його.

А потім він лежить на своїй койці в одному наметі з Беготом, Гаррієтом та Грентом і годинами неспокійно прислухається до всякого шуму зокола: чи не чути скрадливих кроків, які можуть означати... можуть означати... боже, чого тільки не означали б вони для нього

навіть тут? – правосуддя! арешт! викриття! і смерть. Двічі протягом цієї ночі він прокидався від жахливих, убивчих снів – і йому здавалось (і це було страшно), що він кричав уві сні.

Але потім знову – сяючий ранок, жовта куля сонця піднімається над озером, біля протилежного берега полощуться в затоці дикі качки. Трохи пізніше Грент, Стюарт і Харлей, напіводягнені, взявши рушниці, з виглядом справжніх мисливців відпливають на байдарках, сподіваючись підстрелити здаля парочку качок, але повертаються ні з чим, викликаючи шумливі веселощі глядачів. І юнаки та дівчата в шовкових халатах, накинутих на яскраві купальні костюми, вибігають на берег і весело, з гомоном та галасом кидаються у воду. А о дев'ятій годині – сніданок, після якого весела, строката флотилія байдарок відпливає на схід під звуки гітар, мандолін та банджо... співи, жарти, сміх.

– Що знову з моїм малесеньким? Він такий похмурий. Хіба йому не весело тут із Сондрою та з цими славними дітками?

І Клайд враз отямився: він мусить прикидатися веселим і безжурним.

А перед полуднем Харлей Бегот, Грент і Гарріет оголошують, що попереду, зовсім близько, той прекрасний берег, до якого вони і збирались добратись, – мис Рамсхорн; з його вершини видно озеро на всю широчінь, а внизу, на березі, досить місця для наметів і всього спорядження експедиції. І весь цей гарячий, радісний недільний день заповнено за звичайною програмою: сніданок, купання, танці, прогулянки, гра в карти, музика. І Клайд та Сондра – Сондра з мандоліною – подібно до інших парочок непомітно йдуть далеко на схід від табору, до закритої заростями скелі. Вони лежать у затінку ялин – Сондра в обіймах Клайда – і складають плани на майбутнє, хоч, як говорить Сондра, м-с Фінчлі заявила, що надалі її дочка не повинна підтримувати з Клайдом такого близького знайомства, якому сприяє, наприклад, обстановка цієї екскурсії. Він занадто бідний, занадто незначний, цей родич Гріфітсів. Така була суть повчань матері, – Сондра, переказуючи їх Клайдові, пом'якшила її вислови і тут же додала:

– Це просто смішно, милий! Але ви не беріть все це близько до серця. Я тільки сміялась і нічого не заперечувала, бо не хочу її зараз сердити. Але все-таки я спитала, як же мені уникнути зустрічей з вами, тут та й в інших місцях, – адже ви тепер загальний улюбленець і вас усі запрошують. Мій милий – такий гарненький! Усі так думають, навіть хлопчики.

А саме в цю годину на веранді готелю «Срібний» в Шейроні прокурор Мейсон, його помічник Бертон Берлей, слідчий Хейт, Ерл Ньюком та грізний шериф Слек (чоловік товстий і похмурий, хоч у компанії звичайно досить веселий) зі своїми трьома помічниками – Краутом, Сісселом і Суенком – радились, вишукуючи найкращий і найвірніший спосіб, яким можна негайно спіймати злочинця.

– Він поїхав на Ведмеже озеро. Ми повинні прямувати за ним і захопити його, перш ніж до нього дійдуть чутки про те, що його шукають.

І вони вирушили. Берлей і Ерл Ньюком обходили Шейрон, намагаючись зібрати всякі додаткові відомості про приїзд Клайда сюди і від'їзд його в п'ятницю на дачу Кренстонів: вони розмовляли з усіма, хто міг своїми свідченнями пролити будь-яке світло на пересування Клайда, і вручали цим людям судові повістки. Хейт подався в Бухту Третьої милі з таким самим дорученням: допитати Муні, капітана «Лебеда», і трьох чоловік, які зустріли Клайда в лісі, а Мейсон з шерифом та його помічниками на швидкохідному катері, зафрахтованому спеціально для цього, рушив навздогін за компанією молоді, яка недавно виїхала на екскурсію, спочатку в Рибальську затоку, щоб звідти, коли слід буде вірний, податись на Ведмеже озеро.

І в понеділок уранці, коли молодь знялася зі стоянки біля мису Рамсхорн і рушила до Шелтер-Бічу (за чотирнадцять миль на схід), Мейсон разом із Слеком та його трьома помічниками прибув на те місце, звідки табір знявся напередодні. Тут шериф і Мейсон порадились і поділили свій загін на три частини: роздобувши в місцевих жителів байдарки, Мейсон і перший помічник шерифа Краут попливли вздовж південного берега, Слек і другий помічник Сіссел –

уздовж північного, а молодий Суенк, який прагнув схопити злочинця і надіти на нього наручники, поплив на своїй байдарці просто на схід посередині озера, удаючи самотнього мисливця або рибалку і пильно придивляючись, чи не побачить де-небудь на березі зрадливого диму багаття, або наметів, або гуляючих людей на відпочинку. У мріях він уже спіймав злочинця – «Ім'ям закону, Клайд Гріфітс, ви арештовані!» – але, на його превеликий жаль, Мейсон і Слек призначили його передовим розвідником. Тому, помітивши що-небудь підозріле, він повинен був, щоб не сполохати і не випустити здобич, одразу повернути назад і, забравшись куди-небудь далі, звідки його не може почути злочинець, один-єдиний раз вистрілити з свого восьмизрядного револьвера. Тоді та ланка загону, яка буде ближче, відповість одним пострілом і чимдуж поспішить до Суенка. Але ні при яких умовах Суенк не повинен пробувати сам захопити злочинця, якщо тільки не побачить, що підозріла особа, яка відповідає прикметам Клайда, пішки або човном намагається втекти.

В цей час Клайд, сидячи в одній байдарці з Харлеєм Беготом, Бертіною і Сондрою, повільно плів на схід з усією флотилією. Він озирався назад і раз у раз питав себе: а може, який-небудь представник влади уже прибув у Шейрон і рушив за ним сюди? Хіба важко буде з'ясувати, куди він виїхав, якщо тільки вони знають його ім'я?

Але ж вони не знають його імені. Це доводять повідомлення в газетах. Навіщо безнастанно тривожитись – особливо тепер, під час цієї чудової подорожі, коли вони з Сондрою, нарешті, знову разом? І крім того, хіба не може він піти непомітно цими майже безлюдними лісами вздовж берега на схід, до того готелю на протилежному кінці озера, і не повернутись? Ще в суботу ввечері він мимохідь питав Харлея Бегота й інших, чи немає якої-небудь дороги на південь або на схід від східного берега озера, і йому відповіли, що є.

Нарешті, в понеділок, перед полуднем, флотилія підпливла до Шелтер-Бічу – третього мальовничого місця стоянки, наміченого організаторами екскурсії. Клайд допомагав ставити намети, дівчата пустували навколо.

А в цей час молодий агент Суенк, помітивши попіл від багать, який залишився на місці табору в Рамсхорні, нетерпляче й азартно, ніби вистежуючий звір, підплив до берега, оглянув сліди стоянки і швидко погнав свій човник далі. Ще на годину пізніше Мейсон і Краут, проводячи розвідку, теж дійшли до цього місця; однак їм досить було побіжно глянути, щоб пересвідчитися: дичини тут вже немає.

Але Суенк наліг на весла і перед четвертою годиною доплив до Шелтер-Бічу. Помітивши здаля на воді чоловік шість купальників, він зразу повернув назад, щоб подати умовний сигнал. Відїхавши милі на дві, він вистрілив. У відповідь пролунали два постріли: Мейсон і шериф почули сигнал, і тепер обидві партії швидко посувались на схід.

Клайд, який плів поруч Сондри, почув постріли, і зразу стривожився. Як зловісно прозвучав цей перший постріл! І за ним ще два – десь далеко, але, як видно, у відповідь на перший. І потім така ж зловісна тиша. Що ж це було? А тут ще Харлей Бегот кинув дотеп:

– Чуєте, палять? Тепер не мисливський сезон! Це браконьєри!

– Гей, ви! – закричав Грент Кренстон. – Це мої качки! Не зачіпайте їх!

– Якщо ці мисливці стріляють так, як ти, Гренті, – вони їх не зачеплять, – докинула Бертіна.

Силкуючись усміхнутись, Клайд дивився в той бік, звідки долинув постріл, і прислухався, як загнана тварина.

Що за сила спонукає його вийти з води, одягтись і тікати? Поспішай! Поспішай! До намету! В ліс! Скоріше! Врешті-решт він послухався цього голосу і, вибравши хвилину, коли на нього не дивились, квапливо пішов у свій намет, переодягся в простий синій костюм, взяв кепку і шмигнув у ліс позаду табору, щоб далеко від чужих очей та вух усе обміркувати і вирішити. Він не підходив до берега, щоб його не можна було побачити з озера, боячись... боячись... хто його знає, що означали ці постріли?

Але Сондра! Її слова в суботу, і вчора, і сьогодні... Невже можна так от залишити її, коли він не цілком впевнений, що йому загрожує небезпека? Невже можна? А її поцілунки! Її ніжні запевнення, її плани на майбутнє! Що подумає вона – та й усі, – якщо він не повернеться? Про його зникнення, звичайно, почнуть говорити шейронські й інші навколишні газети і, звичайно, встановлять, що саме він і є Кліфорд Голден та Карл Грехем, – хіба ж ні?

І потім, міркував він, може, його страх даремний, викликаний тільки випадковими пострілами заїжджих мисливців на озері або в лісі? І він зволікав і сперечався сам з собою – тікати чи залишатись? А яким спокоєм дихають ці високі, могутні дерева, як тихо ступають ноги по м'якому килиму коричневої хвої, що встилає землю, а в густій хащі чагарників можна сховатись і лежати, поки знову не настане ніч! І тоді – вперед, вперед... І все-таки він повернув назад, до табору, щоб дізнатись, чи не з'являвся туди хто-небудь (він скаже, що пішов прогулятися і заблукав у лісі).

Приблизно в цей самий час, сховавшись серед дерев за дві милі на захід від табору, зійшлися разом і радились Мейсон, Слек і всі інші. А потім, поки Клайд гаявся і навіть рушив було знову до табору, Мейсон і Суенк підпливли в байдарці до молоді на березі, і Мейсон спитав, чи немає тут містера Клайда Гріфітса і чи не можна його побачити.

І Харлей Бегот, що був найближче, відповів:

– Так, звичайно. Він де-небудь тут, недалеко.

А Стюарт Фінчлі гукнув:

– Ау, Гріфітс!

Але ніхто не відповів.

Клайд був досить далеко від берега і не міг чути цього крику, але він все-таки повертався до табору, – правда, повільно й обережно. А Мейсон, зробивши висновок, що він десь недалеко і, звичайно, нічого не підозрює, вирішив зачекати кілька хвилин. Все-таки він доручив Суенку піти вглиб лісу, – якщо він випадково зустріне там Слека або ще кого-небудь із своїх, нехай скаже, щоб одного розвідника послали вздовж східного берега, другого – вздовж західного; сам Суенк повинен човном податись до готелю у східній частині озера, – нехай звідти сповістять усіх, що в цій місцевості переховується чоловік, підозрюваний у вбивстві.

А Клайд був у цей час за яких-небудь три чверті милі на схід від них, і щось усе ще підказувало йому: «Тікай, тікай, не гайся!» – і все-таки він гаявся і думав: «Сондра! Це чудове життя! Невже так і піти звідси?». І він казав собі, що, мабуть, буде ще більшою помилкою піти, ніж залишитись. А може, ці постріли нічого не означали, – просто мисливці стріляли дичину, – і через це він втратить усе? І все-таки, нарешті, він знову повернув, сказавши собі, що, мабуть, краще вернуться не зараз – в усякому разі не раніше сутінок: треба зачекати, подивитись, що означали ці дивні постріли.

І знову він спинився, нерішуче прислухаючись: щебетали лісові пташки. Він тривожно озирався, вдивляючись у хащу.

І раптом, не далі як за п'ятдесят кроків від нього, з довгих коридорів, утворених високими деревами, назустріч йому безшумно і швидко вийшов рослий, худорлявий чоловік з бакенбардами та пильними, проникливими очима – справжній лісовий житель; на ньому був коричневий фетровий капелюх, вигорілий, дивного кольору мішкуватий костюм, що вільно висів на його сухорлявому тілі. І так само раптово він крикнув, – почувши цей окрик, Клайд від страху весь похолов і спинився, немов прикипів до місця.

– Одну хвилину, пане! Ні з місця! Ваше ім'я часом не Клайд Гріфітс?

І Клайд, побачивши гострий, настійливий і допитливий погляд незнайомого і револьвер в його руці, спинився; поведінка цього чоловіка була така рішуча і недвозначна, що холод пройняв Клайда до самих кісток. Невже його справді-таки спіймано? Невже по нього з'явилися представники закону? Господи! Ніякої надії на втечу! Чому він не втік раніше, чому? Він

зразу знесилився, – і одну мить вагався, чи не відповісти «ні», щоб не викрити себе, – але, отямившись, сказав:

– Так, це я.

– Ви ж з компанії, яка розташувалась тут табором?

– Так, сер.

– Чудово, містер Гріфітс. Пробачте за револьвер. Мені наказано затримати вас при всяких умовах, от у чому справа. Мене зовуть Краут, Ніколас Краут. Я – помічник шерифа округу Катаракі, і у мене є ордер на ваш арешт. Треба гадати, ви знаєте, в чому справа, і спокійно підете за мною?

І м-р Краут ще міцніше стиснув свою важку, грізну на вигляд зброю і твердо, рішуче подивився на Клайда.

– Але... Але... ні, я не знаю! – безсило відповів Клайд; він зразу зблід і змарнів. – Зрозуміло, якщо у вас є ордер на арешт, я піду за вами. Але я... я не розумію, – його голос злегка затремтів, – чому ви хочете мене заарештувати?

– От що, не розумієте? А ви не були випадково на Біг-Бітерні або на озері Грасс у середу або в четвер? Га?

– Ні, сер, не був, – збрехав Клайд.

– І ви, мабуть, нічого не знаєте про те, що там потонула дівчина, з якою, очевидно, були ви, – Роберта Олден з Більца?

– Господи, авжеж не знаю! – нервово й уривчасто заперечив Клайд; справжнє ім'я Роберти і її адреса в устах цієї зовсім чужої людини... це потрясло його. Значить, вони дізнались! І так скоро! Вони знайшли ключ. Його справжнє ім'я і її також! Господи! – Так мене підозрюють у вбивстві? – додав він знесиленим голосом, майже пошепки.

– А ви й не знаєте, що вона потонула минулого четверга? Хіба ви не були з нею в цей час?

М-р Краут не відривав від нього колючих, допитливих, недовірливих очей.

– Ні, звичайно, не був, – відповів Клайд, пам'ятаючи тільки одне: він повинен усе заперечувати, поки не надумає, що має говорити і як діяти.

– І ви не зустрічали трьох перехожих в четвер увечері, годині об одинадцятій, коли йшли від Біг-Бітерну до Бухти Третьої милі?

– Ні, сер; звичайно, не зустрічав... Я ж сказав вам, що я там не був.

– Прекрасно, містер Гріфітс, я більше нічого не маю вам сказати. Від мене вимагається тільки одне – арештувати вас, Клайда Гріфітса, за підозрою в убивстві Роберти Олден. Ідіть за мною.

Головним чином для того, щоб продемонструвати свою силу і владу, він вийняв пару сталених наручників; побачивши їх, Клайд відсахнувся і затремтів, немов його вдарили.

– Вам немає потреби надівати їх на мене, пане, – сказав він благально. – Будь ласка, не треба. Мені ніколи не доводилось надівати їх. Я і без того піду з вами.

Він тужно, з жалем подивився вглиб лісу, в рятівну хащу, де ще так недавно міг сховатись... Там була безпека.

– Ну що ж, – відповів грізний м-р Краут, – це можна, якщо ви підете спокійно.

І він узяв Клайда за майже неживу руку.

– Можна мені попросити вас ще про одне, – тихо і несміливо сказав Клайд, коли вони рушили (думка про Сондру і про всіх інших засліпила і знесилила його).

Сондра! Сондра! Повернутись туди, до них, арештованим убивцею! Щоб його побачили таким Сондра і Бертіна! Ні, ні!). – Ви... ви хочете відвести мене назад у табір?

– Так, сер, хочу. Мені так наказано. Там зараз прокурор і шериф округу Катаракі.

– О, розумію, розумію! – істерично вигукнув Клайд, втративши майже все своє самовладання. – Але ви... ви не могли б... адже я йду зовсім спокійно... розумієте, там усі мої друзі, і це буде жахливо!.. ви не можете провести мене як-небудь повз табір, не заходячи туди... куди

хочете! У мене є особливі причини... тобто... я... о боже! Дуже прошу вас, містер Краут... не ведіть мене назад у табір!

Він здався тепер Крауту дуже кволим і майже хлопчиком... тонке обличчя, начебто невинний погляд, хороший костюм і хороші манери... анітрохи не схожий на грубого, дикого вбивцю, якого гадав зустріти Краут. Явно – людина того класу, до якого він, Краут, звик ставитися з повагою. І, зрештою, може виявитися, що у цього юнака є знатна рідня. З усього, що Краут досі чув, було ясно: цей юнак належить до однієї з кращих родин Лікурга. І тому Краут вирішив бути до певної міри чемним.

– Гаразд, молодий чоловіче, – сказав він, – я не хочу поводитися з вами занадто суворо. Зрештою, я не шериф і не прокурор, я мушу тільки арештувати вас. І без мене є люди, які скажуть, що з вами робити. От ми дійдемо до них, ви попросите, – може, вони скажуть, що не обов'язково вести вас назад у табір. Тільки от як з вашими речами? Вони, напевно, залишились там?

– Так, але це не має значення, – квапливо відповів Клайд. – Їх можна буде взяти коли завгодно. Просто я не хотів би зараз іти туди, якщо тільки можна...

– Гаразд, ходімо, – відповів м-р Краут.

І от вони мовчки йдуть серед високих дерев, стовбури яких у сутінках височать урочисто, немов колони храму, – вони йдуть, як молільники по нефу собору, і Клайд неспокійним і втомленим поглядом стежить за багровою смужкою, яка ще просвічує за деревами на заході.

Його обвинувачено у вбивстві! Роберта вмерла! І Сон-дра вмерла – для нього! І Гріфітси! І дядько! І мати! І ті, в таборі!

Господи, але чому він не втік, коли щось – однаково, що це було, – твердило йому: тікай?

Розділ ІХ

Враження м-ра Мейсона від товариства, серед якого бував Клайд, підтвердили і доповнили враження, які виникли у прокурора раніше в Лікурзі й Шейроні. Цього було досить, щоб витверезити його і похитнути його впевненість, ніби неважко буде добитись обвинувального вироку. Все побачене говорило, що знайдуться і кошти, і бажання зам'яти такий скандал. Багатство. Розкіш. Гучні імена і високі зв'язки, які, звичайно, доведеться охоронити від усього цього. Хіба не можуть багаті і впливові Гріфітси, дізнавшись про арешт племінника, хоч би який був його злочин, запросити найталановитішого адвоката, щоб уберегти своє добре ім'я? Безперечно, так і буде, а такий юрист зуміє добитись яких завгодно відстрочок... і тоді, мабуть, задовго до того, як він міг би домогтись засудження злочинця, він сам автоматично перестане бути обвинувачем і не буде не тільки обраний, а й намічений кандидатом на таку бажану і потрібну йому посаду судді.

Перед мальовничим колом розкинутих на березі озера наметів сидів Харлей Бегот в яскравому светрі та білих штанах тонкого сукна і ладнав свою рибальську снасть. У деяких наметах було відкинуто передні полотнища – і всередині можна було мигцем побачити Сондру, Бертіну та інших дівчат, що переодягались після недавнього купання. Компанія була така добірна, що у Мейсона виник сумнів, чи розумно з політичного і громадського погляду прямо заявляти про те, які причини привели його сюди. Він волів краще поки що промовчати і поринув у роздуми про контраст між юністю Роберти Олден або своєю власною – і життям цієї молоді. Зрозуміло, думав він, людина з кола Гріфітсів може так підло й жорстоко повестися з дівчиною, подібною до Роберти, і при цьому мати надію залишитися непокараною.

І все-таки, прагнучи добитися свого всупереч усім ворожим силам, які можуть перегородити йому шлях, він, нарешті, підійшов до Бегота і дуже кисло (хоч і старався щосили здаватись благодушною і товариською людиною) сказав:

– Гарне місце для табору!

– Атож... І ми так думаємо, – процідив Бегот.

– Це все, напевно, компанія з дач біля Шейрона?

– Та-ак... Головним чином з південного і західного берега.

– Але тут немає нікого з Гріфітсів? Тобто крім містера Клайда?

– Ні. Вони, здається мені, ще досі в Грінвуді.

– І ви знайомі особисто з містером Клайдом Гріфітсом?

– Ну, звичайно. Він з нашої компанії.

– А ви часом не знаєте, чи давно він тут, тобто, я хочу сказати, – у Кренстонів?

– Здається, з п'ятниці. У всякому разі я його побачив у п'ятницю вранці. Але ви можете його самого спитати про це, він незабаром прийде, – одрубав Бегот, подумавши, що м-р Мейсон стає трохи настирливим зі своїми розпитуваннями; до того – він людина не їх з Клайдом кола.

У цей час з'явився Френк Гарріет з тенісною ракеткою під пахвою.

– Куди, Френк?

– Гаррісон сьогодні вранці розчистив корти, – спробую там заграти.

– З ким?

– З Вайолет, Надіною і Стюартом.

– А там є місце для другого корту?

– Авжеж, там їх два. Візьми Бертіну, Клайда та Сондру і приходьте всі туди.

– Може, коли кінчу з цим.

І Мейсон зразу подумав: Клайд і Сондра. Клайд Гріфітс і Сондра Фінчлі – та сама дівчина, чії записочки та візитні картки зараз у нього в кишені. Може, він побачить її тут з Клайдом і пізніше зможе поговорити з нею про нього.

В цю хвилину Сондра, Бертіна і Вайнет вийшли з своїх наметів. Бертіна крикнула:

– Харлей, не бачили Надіну?

– Ні, але тут був Френк. Він сказав, що йде на корт грати з нею, Вайолет і Стюартом.

– Он як! Ходімо, Сондра! Вайнет, ходім! Подивимось, що це там за корт.

Назвавши Сондру на ім'я, Бертіна обернулась і взяла її під руку, і таким чином Мейсон мав нагоду глянути хоч би мигцем на дівчину, яка так трагічно і, без сумніву, сама того не знаючи, витіснила Роберту з серця Клайда. І Мейсон міг навіть переконатись, що вона набагато красивіша і набагато краще вдягнена, – та, інша, і мріяти не могла, що коли-небудь матиме такі вбрання. І ця жива, а та, друга, лежить мертва у бріджбурзькому морзі.

Троє дівчат, узявшись за руки, пробігли повз Мейсона, який дивився на них, і Сондра на бігу крикнула Харлею:

– Якщо побачите Клайда, скажіть, нехай іде туди, гаразд?

І Харлей відповів:

– Ви думаєте, вашій тіні треба про це нагадувати?

Мейсон, захоплений барвистістю оточення і драматизмом подій, уважно і навіть схвилювано стежив за всім. Тепер йому було зовсім ясно, чому Клайд хотів позбутися Роберти, – ясні його справжні, приховані мотиви. Ця красива дівчина і вся ця розкіш – от до чого він поривався. Подумати тільки, що молодий чоловік в його віці і з його можливостями дійшов до такого страхітливого вчинку! Неймовірно! І всього через якихось чотири дні після вбивства тієї бідолашної дівчини він весело проводить час з цією красунею, сподіваючись одружитися з нею, як Роберта сподівалась вийти за нього заміж. Неймовірні підлоти трапляються в житті!

Побачивши, що Клайд не з'являється, він уже хотів назвати себе, а потім обшукати і вилучити його речі, але тут прийшов Ед Суенк і, кивнувши головою, запропонував Мейсонові піти за ним. Увійшовши в ліс, Мейсон зразу побачив у затінку високих дерев не більш не менш, як Ніколаса Краута, і з ним стрункого, добре вдягненого молодого чоловіка, приблизно того віку, який було вказано в прикметах Клайда. З воскової блідості його обличчя Мейсон вмить зрозумів, що це і є Клайд, і накинувся на нього, як розлючена оса або шершень. А втім, спочатку він спитав у Суенка, де і хто затримав Клайда, а потім пильно, критично і суворо подивився на нього, як і належить тому, хто втілює в собі могутність і велич закону.

– Отже, ви і є Клайд Гріфітс?

– Так, сер.

– Так от, містер Гріфітс, мене звуть Орвіл Мейсон. Я прокурор округу, де лежить Біг-Бітерн і озеро Грасс. Я гадаю, ви добре знаєте ці місця, правда ж?

Він зробив паузу, щоб перевірити, який ефект справить його в'їдливе запитання. Однак, проти його сподівань, Клайд не здригнувся перелякано, а тільки уважно дивився на нього темними очима, і цей погляд виказував величезне нервово напруження.

– Ні, сер, не можу сказати, що знаю.

Поки він ішов сюди лісом у супроводі Краута, в ньому з кожним кроком зміцнювалось глибоке, непохитне переконання, що, хоч би які були докази, він не сміє говорити ні слова про себе, про свої відносини з Робертою, про поїздку на Біг-Бітерн і на озеро Грасс. Не сміє. Це однаково, що визнати себе винним у тому, в чому він насправді не винен. І ніхто ніколи не повинен думати – ні Сондра, ні Гріфітси, ні будь-хто з його світських друзів, – що він міг бути винен у таких думках. А вони ж усі тут, на відстані окрику, і першої-ліпшої хвилини можуть підійти і дізнатись, за що його арештовано. Та хоч він почував, що треба заперечувати будь-яку причетність до події і обізнаність в усьому цьому, його водночас обіймав безмежний жах перед цією людиною – перед обуренням і люттю, які викличе в ній така поведінка. Цей зламаний ніс... ці великі суворі очі...

А Мейсон, роздратований затятістю Клайда, дивився на нього, як на незнамого, але небезпечного звіра; а втім, помітивши розгубленість Клайда, він вирішив, що, без сумніву, швидко змусить його зізнатись. І він провадив далі:

– Ви, звичайно, знаєте, в чому вас обвинувачують, містере Гріфітс?

– Так, сер, мені щойно сказав оцей чоловік.

– І ви визнаєте себе винним?

– Звичайно, ні, сер! – заперечив Клайд.

Його тонкі, тепер побілілі губи міцно стулились, в очах відбився невимовний, глибоко прихований жах.

– Що? Яка нісенітниця! Яка зухвалість! Ви заперечуєте, що в минулу середу і четвер були на озері Грасс і на Біг-Бітерні?

– Так, сер.

– В такому разі, – Мейсон випростався, прибравши грізного інквізиторського вигляду, – ви, мабуть, будете заперечувати і своє знайомство з Робертою Олден – з дівчиною, яку ви повезли на озеро Грасс і з якою потім, у четвер, поїхали кататися по Біг-Бітерну? З дівчиною, з якою ви зустрічались у Лікурзі протягом усього цього року і яка жила у місіс Гілпін і працювала у вашому відділі на фабриці Гріфітса? З дівчиною, якій ви подарували на різдво туалетне приладдя? Чого доброго, ви ще скажете, що вас звать не Клайд Гріфітс, що ви не живете у місіс Пейтон на Тейлор-стріт і що всіх цих листів і записочок від Роберти Олден і від міс Фінчлі не було у вашій скрині?

Кажучи це, Мейсон витяг з кишені пачку листів та візитних карток і почав розмахувати ними якраз перед носом Клайда. З кожною фразою він усе більше наближав до Клайда своє широке обличчя з плоским зламаним носом і виставленим наперед підборіддям, і очі його виявляли пекучу зневагу. А Клайд щоразу сахався, і льодяний холод пробігав у нього по спині, проймаючи серце і мозок. Ці листи! Вся ця обізнаність! А там, в його наметі, в чемодані, всі останні листи Сондри, в яких вона укладає плани втечі з ним цієї осені. І чому він не знищив їх! І тепер цей чоловік може знайти їх, – звичайно, знайде, – і ще, чого доброго, почне допитувати Сондру і всіх інших. Клайд зіщулився, і всередині в нього похололо. Згубні наслідки його так погано задуманого і погано виконаного плану придавили його, як світ, що ліг на плечі слабосилого Атланта.

І однак, почувавши, що треба щось сказати і при цьому не признаватися ні в чому, він, нарешті, відповів:

– Я справді Клайд Гріфітс, але решта – все невірно. Я нічого не знаю про це.

– Та облиште, містере Гріфітс! Не намагайтесь мене обдурити. З цього нічого не вийде. Ваші хитрощі вам анітрохи не допоможуть, а я не маю часу. Не забувайте, що всі ці люди – свідки, і вони вас чують. Я був у вас в кімнаті і в моєму розпорядженні ваша скриня і листи міс Олден до вас – незаперечний доказ того, що ви знали цю дівчину, що ви залицялись до неї і звабили її минулої зими, а пізніше, коли вона завагітніла від вас, спочатку відправили її додому, а потім задумали цю поїздку – для того, щоб повінчатись, як ви їй сказали. Так, що й казати, ви повінчали її! З могилою, – от як ви її повінчали! – з водою на дні Біг-Бітерну! І тепер, коли я кажу вам, що у мене в руках усі докази, ви заявляєте мені у вічі, ніби навіть не знаєте її. Ах, чорт забори!

Він говорив дедалі голосніше, і Клайд боявся, що його можуть почути в таборі, і Сондра, почувши, може прийти сюди. Приголомшений, знесилений несамовитим смерчем нищівних фактів, якими засипав його Мейсон, Клайд відчув, як судорога стисла йому горло, і ледве стримувався, щоб не заламувати руки. І, однак, на все це він відповів тільки:

– Так, сер.

– Ах, чорт забори! – повторив Мейсон. – Тепер мені ясно, що ви могли вбити дівчину і втекти саме так, як ви це зробили. І незважаючи на її вагітність! Зрікатись її листів до вас!

Та ви з таким самим успіхом можете заперечувати, що ви тут і що ви живі! Ну, а ці картки і записки – що ви про них скажете? Вже, звичайно, вони не від міс Фінчлі? Ну-бо? Зараз ви почнете запевняти мене, що це не від неї.

Він помахав ними перед носом Клайда. І Клайд, розуміючи, що Сондра зовсім поряд і, значить, справжнє походження листів може бути одразу ж встановлене, відповів:

– Ні, я не заперечую, що це від неї.

– Дуже добре. А оці листи, що лежали там же, у вашій скрині, в тій же кімнаті, – вони не від міс Олден?

– Я не бажаю про це говорити, – відповів Клайд, мимоволі мигаючи, бо Мейсон розмахував перед ним листами Роберти.

– Ну, знаєте! – Мейсон розлючено цмокнув язиком. – Яка нісенітниця! Яка зухвалість! Ну, гаразд, зараз не варто про це турбуватись. Настане час, коли я легко доведу це. Але як ви наважуєтесь усе заперечувати, знаючи, що у мене є докази, – от чого я не можу зрозуміти! А картка з вашим власноручним написом? Ви забули вийняти її з чемодана, який міс Олден, на вашу вимогу, залишила на станції Ган-Лодж, хоч свій чемодан ви взяли з собою, містер Карл Грехем – містер Кліфорд Голден – містер Клайд Гріфітс! Картка, на якій ви написали: «Берті від Клайда. Поздоровляю з різдвом!» – пригадуєте? Ну, так ось вона! – І Мейсон витяг з кишені картку і махнув нею перед самим носом Клайда. – Це ви теж забули? Ваш власний почерк! – І помовчавши, але не дочекавшись відповіді, він додав: – Ну і йолоп же ви! Теж мені злочинець, якому навіть забракло розуму не брати своїх ініціалів для фальшивих імен, що за ними ви сподівались приховатись, містер Карл Грехем – містер Кліфорд Голден.

Однак Мейсон добре розумів, наскільки важливим для нього є зізнання Клайда, і він намагався зміркувати, як добитися цього тут же на місці. І раптом застигле від жаху обличчя Клайда навело прокурора на думку, що, мабуть, він заляканий до німоти. І Мейсон несподівано змінив тактику, – принаймні знизив голос і розправив грізні зморшки на лобі і біля рота.

– От що, Гріфітс, – почав він далеко спокійніше і простіше. – Обставини склались так, що ні брехня, ні безглузда і нерозважлива затятість анітрохи вам не допоможуть. Це тільки пошкодить вам, повірте. Може, на вашу думку, я був дещо різкий, але це тому, що і в мене також нерви натягнуті. Я думав, що зустрінуся з людиною зовсім іншого типу. Але тепер я бачу, як ви почуваете себе і як ви налякані всім, що сталося, – і от я подумав: може, тут було щонебудь іще... які-небудь пом'якшуючі обставини, і якщо ви розкажете все, ця справа матиме трохи інший характер. Я, звичайно, нічого не знаю, вам це видніше, але я просто хочу говорити з вами напрямки. Почати з того, що перед нами є всі ваші листи. Далі, коли ми приїдемо в Бухту Третьої милі, – а ми там завтра будемо, я сподіваюсь, – там будуть і ті три мисливці, які зустріли вас уночі, коли ви йшли з Біг-Бітерну. І не тільки вони, а й хазяїн готелю на озері Грасс, і хазяїн готелю на Біг-Бітерні, і човняр, в якого ви брали човен, і шофер, який віз вас і Роберту Олден зі станції Ган-Лодж. Усі вони впізнають вас. Невже ви думаєте, що ніхто з них вас не впізнає, не зуміє сказати, чи ви були там з нею чи не були? Може, ви думаєте, що коли настане час, їм не повірять присяжні?

І Клайд у думці відзначав усе це, як автомат, що клацає, коли в нього опускають монету, але не говорив ні слова у відповідь, – тільки, весь застигши, непорушно дивився кудись у простір.

– І це ще не все, – лагідно і вкрадливо провадив далі Мейсон. – Є ще місис Пейтон. Вона бачила, як я взяв ці листи і картки у вашій кімнаті, з вашої скрині і з верхньої шухляди вашої шифоньєрки. А дівчата на фабриці, де працювали ви і міс Олден? Невже ви думаєте, що вони не згадають про ваші з нею відносини, коли дізнаються, що вона вмерла? Що за безглузда! Ви повинні й самі зрозуміти таку просту річ, хоч би як ви там думали. Вам нема чого сподіватись, що ви можете таким способом викрутитись. Виходить, що ви просто удаєте дурника. Ви могли б це й самі зрозуміти.

Він знову замовк, сподіваючись, що тепер Клайд зізнається. Але Клайд, усе ще переконаний, що всяке зізнання, зв'язане з Робертою або Біг-Бітерном, згубить його, весь час мовчав. І Мейсон додав тоді:

– Добре, Гріфітс, от що я вам скажу. Я не міг би дати вам кращої поради, хоч би ви були навіть моїм сином або братом, і я хотів би визволити вас із цієї історії, а не тільки почути від вас правду. Якщо ви хочете якось полегшити своє становище, вам зовсім немає потреби все заперечувати, як ви це зараз робите. Ви просто створюєте непотрібні ускладнення і шкодите собі в очах інших людей. Чому не сказати, що ви її знали і їздили з нею на озеро, і що вона вам писала ці листи, – чому не кінчити з цим? Вам однаково цього не минути, якщо ви і сподіваєтесь довести свою непричетність до всього іншого. Кожна розумна людина – і ваша мати, якби вона була тут, – сказала б вам те саме. Ваша поведінка просто смішна і скоріше доводить провину, ніж невинуватість. Чому б не з'ясувати зразу ж ці факти, поки не пізно скористатись з яких-небудь пом'якшуючих обставин, якщо вони існують? А коли ви зробите це тепер, і я зможу якось допомогти вам, даю слово, що допоможу – і з радістю. Адже зрештою я тут не для того, щоб зацькувати людину до смерті або змусити її признатися в тому, чого вона не робила, – я хочу тільки встановити істину. Та коли ви будете заперечувати навіть своє знайомство з цією дівчиною, хоч я кажу вам, що у мене в руках всі докази і я можу довести це, – ну, тоді... – І прокурор підніс руки до небес на знак безсилового обурення.

Але Клайд був, як і раніше, блідий та німий. Незважаючи на все, що сказав йому Мейсон, і на цю начебто дружню і доброзичливу пораду, він ніяк не міг позбутися думки, що, признавшись у своєму знайомстві з Робертою, він згубить себе. А як поставляться до цього згубного зізнання ті, в таборі! Кінець усім його мріям про Сондру і про прекрасне святкове життя. І тому, незважаючи ні на що, – мовчання. І Мейсон, остаточно втративши самовладання, закричав:

– Ну, добре ж! Значить, ви вирішили зовсім не розтуляти рота? Так, чи що?

І Клайд, пригнічений і знесилений, відповів:

– Я ніяк не причетний до її смерті. Це все, що я можу сказати.

І кажучи це, він уже думав, що, мабуть, йому не слід було говорити так... може, краще було б сказати... але що? Що він, звичайно, знав Роберту і навіть був з нею на озері... але ніколи не мав наміру убити її... вона потонула, але це був нещасний випадок. І якщо він ударив її, то теж тільки випадково. Але, може, краще зовсім не говорити, що він її ударив? Адже обставини так склались, що навряд чи хто-небудь повірить, ніби він ударив її фотографічним апаратом випадково. Найкраще про апарат зовсім не говорити, – в жодній газеті досі не згадувалось, що у нього був з собою апарат.

Він ще міркував про це, коли Мейсон вигукнув:

– Отже, ви не признаєтесь, що знали її?

– Ні, сер.

– Ну, гаразд. – І, повернувшись до своїх супутників, Мейсон додав: – У такому разі, я думаю, нам залишається тільки відвести його назад до табору і послухати, що вони про нього знають. Може, ми щось інше витягнемо з цього фрукта, звівши його на очі з друзями. Його речі і чемодан, напевне, ще там, в якому-небудь з наметів. Да-вайте-но відведемо його туди, джентльмени, і побачимо, що знають про нього інші.

І він швидко й спокійно повернувся, щоб іти до табору, але тут Клайд, зіщулившись від жаху перед тим, що його чекає, вигукнув:

– Ні, будь ласка, не треба! Невже ви поведете мене туди? Ні, ні, будь ласка, не треба!

І тут заговорив Краут.

– Коли ми з ним ішли сюди, він просив мене поговорити з вами про те, щоб не вести його в табір, – сказав він Мейсону.

– Так от звідки вітер віє! – скрикнув Мейсон. – Ви занадто делікатні, щоб з'явитися в такому вигляді перед леді і джентльменами з Дванадцятого озера, але ви не хочете признатися, що були знайомі з бідною робітницею, своєю підлеглою? Дуже добре! Е, ні, мій друже, або зараз ви розповісте, все, що насправді знаєте, або підете туди. – Він помовчав секунду, щоб подивитись, як це вплине на Клайда. – Ми скличемо всіх ваших знайомих і розтлумачимо їм, що до чого. Подивимось, як ви тоді всього зречетесь. – І помітивши, що Клайд ще вагається, він додав: – Ведіть його, хлопці!

Він повернувся і зробив кілька кроків у напрямі до табору; Краут і Суенк взяли Клайда з двох боків за руки і рушили були за Мейсоном, але тут Клайд закричав:

– Ні, ні, не треба! Прошу вас, містер Мейсон, не ведіть мене туди! Будь ласка! Я не можу туди повернутись! Не тому, що я винен. Але ж усі мої речі можна взяти звідти і без мене... а повертатися туди мені тепер дуже тяжко.

Краплі поту виступили на його блідому обличчі, на руках, і він увесь похолов.

– Ах, ви не бажаєте йти? – вигукнув Мейсон, почувши це, і спинився. – Якщо вони про все дізнаються, буде зневажена ваша гідність, так, чи що? Добре, тоді потрудіться зразу ж відповісти на мої запитання, і відповідайте швидко і щиро, інакше ми, не затримуючись, попрямуємо в табір. Ну, що ж, будете відповідати?

І він знову підійшов впритул до Клайда – розгубленого, з тремтячими губами і блукаючим поглядом. І Клайд нервово і схвильовано заговорив:

– Так, звичайно, я знав її. Звичайно, знав. Безумовно! Це видно з листів. Так що ж? Я не вбивав її. І коли поїхав з нею туди, зовсім не збирався вбити її. Я зовсім не хотів цього. Не хотів, кажу вам! Це був нещасний випадок. Я навіть не хотів з нею нікуди їхати. Це вона хотіла, щоб я поїхав, щоб я вивіз її куди-небудь, тому що... тому... ну, ви ж знаєте, це видно з її листів. А я тільки намагався умовити її, щоб вона виїхала куди-небудь сама і дала мені спокій, бо я не хотів з нею одружуватися. От і все. І я повіз її туди зовсім не для того, щоб убити, а щоб постаратись умовити її, – от і все. І я не перевернув човен, – в усякому разі, я не хотів... Вітер зірвав мій капелюх, і ми обоє зразу підвелись і хотіли його дістати, і човен перевернувся, – от і все. І її ударило бортом по голові. Я це бачив, але вона так сильно борсалась у воді, що я злякався... я боявся, що вона потягне мене на дно, коли я підпливу ближче. А потім вона пішла на дно. А я поплив до берега. Це чистісінька правда, клянусь богом!

Поки він говорив, його обличчя і навіть руки враз густо почервоніли. Його змучені, злякані очі були повні відчаю. «А що як у цей день зовсім не було вітру, і вони згадають про це?», – думав він. А штатив, схований під поваленим деревом? Якщо його знайшли, можуть подумати, що саме штативом він і вдарив її... Він весь тремтів, обливаючись потом.

Але Мейсон уже задавав нове запитання:

– Так. Одну хвилину. Ви кажете, що повезли її туди без усякого наміру вбити?

– Так, сер.

– Добре, але тоді чому ж ви записались у готелі на Біг-Бітерні і на озері Грасс під різними іменами?

– Просто я не хотів, щоб хто-небудь дізнався, що я був там з нею.

– А, розумію! Не бажали скандалу в зв'язку з її вагітністю?

– Ні, сер. Тобто так, сер.

– А вас не турбувало, що її ім'я буде зганьблене, якщо її згодом знайдуть?

– Та я ж не міг знати, що вона потоне, – метко відповів Клайд, вчасно відчувши пастку.

– Але ви, звичайно, знали, що самі туди не повернетесь?.. Це ви твердо знали. Хіба не так?

– Та що ви, сер, я зовсім цього не знав! Я думав, що повернусь.

«Спритно, спритно!», – подумав Мейсон, але не промовив цього вголос, а швидко сказав:

– Отже, саме для того, щоб вам було простіше і легше повертатись, ви взяли свій чемодан з собою, а її чемодан залишили на станції? Хіба так роблять? Як ви це поясните?

– Але я взяв чемодан не тому, що збирався втекти. Ми вирішили покласти туди сніданок.

– «Ми» чи ви?

– Ми.

– Значить, вам треба було тягти з собою цей великий чемодан заради невеликого сніданку? Хіба ви не могли загорнути його в папір або покласти в її сумку?

– Ну, бачите, її сумка була повна, а я не люблю носити всякі клунки.

– Так, розумію... Ви занадто горді і делікатні, га? Однак гордість не завадила вам тягти вночі важкий чемодан дванадцять миль з гаком до Бухти Третьої милі, і вам було байдуже, що це можуть побачити?

– Просто, коли вона потонула, я не хотів, щоб стало відомо, що я був там з нею, і мені довелось піти...

Він замовк, а Мейсон дивився на нього і думав, яку безліч запитань він хотів би ще задати... ще багато, дуже багато запитань, на які, – він знав, – Клайд не зможе ясно відповісти. Однак ставало вже пізно, а в таборі ще залишались речі Клайда, – чемодан і, можливо, костюм, в якому він був того дня на Біг-Бітерні, – сірий, як казали, а не той, в якому він зараз. Цей допит може ще багато чого дати, якщо продовжувати його, але навіщо робити це тут, коли насувається темрява? Адже доведеться ще повертатись, і тоді буде вдосталь часу для подальших розпитувань.

І тому, хоч як прикро було Мейсону припиняти в цю хвилину розмову, він сказав:

– Ну, от що, Гріфітс, поки що ми дамо вам перепочити. Можливо, все було так, як ви сказали, не знаю. Від душі сподіваюсь, заради вас же самого, що все це правда. У всякому разі ви підете зараз з містером Краутом, – він покаже вам, куди.

Потім він обернувся до Суенка і Краута:

– Тепер, друзі, ми от що зробимо. Стає пізно, і нам треба поспішати, якщо ми хочемо сьогодні ночувати під покрівлею. Містер Краут, ви одведете цього молодого чоловіка до тих двох човнів і зачекаєте там. По дорозі крикнете шерифові і Сісселу: повідомите їх, що ми готові. А ми з Суенком під'їдемо до вас другим човном, як тільки справимось.

Мейсон і Суенк у темніючих сутінках рушили в напрямі до табору, а Краут і Клайд пішли на захід; Краут весь час гукав шерифа і його помічника, поки вони не озвалися.

Розділ X

Удруге з'явившись у таборі, Мейсон повідомив спершу Френка Гаррієта, а потім Харлея Бегота і Грента Кренстона про арешт Клайда і про його зізнання в тому, що він був з Робертою на озері Біг-Бітерн, хоч, як він каже, і не вбивав її; Мейсон пояснив також, що вони з Суенком мусять забрати всі речі, що належать Клайду.

Від цієї звістки вмить зникла вся принадність веселої екскурсії. Правда, слова Мейсона викликали у всіх надзвичайний подив, недовіря і певне збентеження, але перед ними був прокурор, який вимагав показати йому, де лежать речі Клайда, і запевняв, що, тільки зглянувшись на просьбу Клайда, його не привели сюди, щоб він сам вказав свої речі.

Френк Гаррієт, найпрактичніший з усієї компанії, першим відчув усю силу правди в словах Мейсона і зразу ж привів його в намет Клайда, де Мейсон почав оглядати чемодан і одяг арештованого; тимчасом Грент Кренстон і Бегот, знаючи про захоплення Сондри, викликали спочатку Стюарта, потім Бертіну і, нарешті, Сондру, яку відвели далі, щоб без свідків розповісти про подію. Коли Сондра усвідомила значення її, вона зблідла і непритомна впала на руки Грента. Її віднесли в намет, привели до тями, і вона закричала:

– Не вірю жодному слову! Це неправда! Цього не може бути! Бідолашний хлопчик! Клайд! Клайд! Де він? Куди його відвезли?

Але Стюарт і Грент, зовсім не такі емоціональні, порадили їй бути обережнішою і замовкнути. Може, все це правда. А що, коли так? Тоді всі почують про це. А коли неправда, то він швидко доведе, що невинуватий, і його звільнять, правда ж? У всякому разі, не слід піднімати шум.

І тут Сондра й сама замислилась: а що, як усе це можливо... ту дівчину на Біг-Бітерні убив Клайд... його арештували і відвезли... і всі – принаймні вся ця компанія – знають, як вона ним захоплювалась... усе стане відоме батькам, а може, і широкій публіці...

Але ні, Клайд, звичайно, ні в чому не винний! Усе це просто помилка. І тут же вона згадала, як уперше почула по телефону у Гаррієтів про потонулу дівчину, і потім – ця страшна блідість Клайда... його хвороба... адже він тоді мало не знепритомнів... Ні, ні! Тільки не це! Але ж він приїхав з Лікурга із запізненням, тільки в п'ятницю. І не писав їй звідки... І знову відчувши весь жах події, вона раптом ще раз знепритомніла. Вона лежала в наметі нерухома і мертвотно-бліда, а тимчасом Грент і інші, порадившись, вирішили, що найрозумніше зразу ж або хоч принаймні завтра вранці згорнути табір і повернутись у Шейрон.

Трохи згодом Сондра прийшла до тями і зі сльозами заявила, що вона зразу ж виїде звідси, що їй нестерпно залишатись у цьому жахливому місці і що вона благає Бертіну та інших не залишати її одну і нікому не говорити про те, як вона знепритомніла і плакала, бо це тільки дасть привід для небажаних балачок. І весь час вона думала, як саме – коли це правда – добути листи, які вона писала Клайдові. Господи, який жах! А що як вони тепер потраплять до рук поліції або їх надрукують у газетах! Все-таки вона любила його, і вперше за її життя невблаганна, сувора дійсність завдала їй такого жорстокого удару, вдершись в її веселий, легковажний обмежений світ.

Отже, негайно було вирішено, що вона поїде разом з Стюартом, Бертіною і Грентом у готель «Метиський» в східній частині озера, – звідки, як пояснив Бегот, вони зможуть на світанку виїхати в Олбені і далі навкружним шляхом у Шейрон.

Тимчасом Мейсон, забравши з собою всі речі Клайда, спішно подався на захід до Рибальської затоки і до Бухти Третьої милі; він тільки один раз спинився в дорозі, щоб провести першу ніч на якійсь фермі, і приїхав на місце пізно ввечері у вівторок. По дорозі він, як і мав намір, допитував Клайда, – головним чином у зв'язку з тим, що серед речей у таборі не знайшлося сірого костюма, – в ньому, показували свідки, Клайд був на Біг-Бітерні.

І Клайд, занепокоєний цим новим ускладненням, почав заперечувати, що на ньому був сірий костюм, запевняючи, нібито й тоді був у тому самому костюмі, який на ньому зараз.

– Але ж він був наскрізь мокрий?

– Так.

– Де ж вам його почистили і випрасували?

– У Шейроні.

– У Шейроні?

– Так, сер.

– Тамтешній кравець?

– Так, сер.

– Який кравець?

На жаль, Клайд не міг пригадати.

– Значить, від Біг-Бітерну до Шейрона ви йшли в зім'ятому і мокрому костюмі?

– Так, сер.

– І, звичайно, ніхто цього не помітив?

– Як я пам'ятаю, ні.

– Ах, як ви пам'ятаєте! Ну, гаразд, ми все це ще з'ясуємо.

І Мейсон прийшов до висновку, що Клайд, безперечно, вбив Роберту – і до того із заздалегідь обдуманим наміром – і що зрештою можна буде змусити його зізнатись, де він сховав костюм або де віддавав чистити.

Далі – є солом'яний капелюх, який знайшли на озері. Що він може сказати про нього? Заявивши, неначе вітер зірвав його капелюх, Клайд тим самим визнав, що на озері він був у капелюсі, хоч і не обов'язково в тому самому, який знайдено на воді. І тепер Мейсон у присутності свідків настійливо намагався встановити, що Клайдові належав знайдений капелюх і що існує другий, який Клайд носив пізніше.

– Ви казали, що вітер зірвав з вас солом'яний капелюх. Ну, і як, він залишився на воді? Ви тоді не пробували дістати його?

– Ні, сер.

– Треба гадати, у своєму хвилюванні не подумали про це?

– Так, сер.

– Однак на вас був інший солом'яний капелюх, коли ви йшли потім через ліс. Де ж ви його взяли?

І спантеличений Клайд, почувавши, що потрапив у пастку, на хвилину замовк, злякано міркуючи, чи може бути доведено, що цей другий капелюх, який на ньому зараз, – той самий, в якому він ішов через ліс, і що перший, залишений на воді, було куплено в Утіці. Він вирішив збрехати.

– Але у мене не було другого солом'яного капелюха.

Не звертаючи уваги на ці слова, Мейсон простягнув руку, зняв з Клайда солом'яний капелюх і почав розглядати фабричну марку на підкладці – «Старк і К°, Лікурґ».

– У цього, я бачу, є підкладка. Куплено в Лікурзі, га?

– Так, сер.

– Коли?

– Ще у червні.

– Ви впевнені, що це не той капелюх, в якому ви йшли через ліс тієї ночі?

– Не той, сер.

– Ну, а де ж був цей?

І знову Клайд замовк, почувавши, що потрапив у пастку. «Господи, як же мені це пояснити? – думав він. – Нащо я зізнався, що той капелюх на озері мій?». Але зразу він збагнув:

чи заперечує він це, чи ні – однаково на озері Грасс і на Біг-Бітерні знайдуться люди, які, звичайно, згадають, що він був тоді в солом'яному капелюсі.

– Де ж був цей? – наполягав Мейсон.

І Клайд сказав нарешті:

– Я вже колись їздив у ньому на дачу і забув його, виїжджаючи минулого разу. А тепер приїхав і знайшов.

– А, розумію! Дуже зручно вийшло, мушу сказати!

Мейсон починав думати, що він має справу з дуже промітним суб'єктом... доведеться розставляти хитріші пастки. Одночасно він вирішив спитати Кренстонів і всіх учасників поїздки на Ведмеже озеро: може, хто-небудь згадає, чи був солом'яний капелюх на Клайді, коли він приїхав до них у п'ятницю, і чи не залишив він у них капелюх минулого разу. Клайд, звичайно, бреше, і його треба спіймати.

І тому всю дорогу до Бріджбурга і до місцевої окружної тюрми у Клайда не було ані хвилини спокою. Скільки він не відмовлявся відповідати, Мейсон знову й знову накидався на нього з такими приблизно запитаннями: «Чому, коли ви справді хотіли просто поснідати на березі, ви надумали пливати так далеко, в південний кінець озера, хоч там зовсім не така мальовнича місцевість, ніж деінде?», або: «А де ви провели кінець того дня? адже не на місці катастрофи, звичайно?». Потім він несподівано повертався до листів Сондри, знайдених у чомодані. Чи давно Клайд знайомий з нею? Чи так він закоханий у неї, як, видно, вона в нього? Чи не тому, що Сондра обіцяла восени вийти за нього заміж, він вирішив убити міс Олден?

Клайд палко заперечував це останнє обвинувачення, але майже всю решту часу сидів мовчки, похмуро дивлячись перед собою змученими, нещасними очима.

А потім – страшна ніч на горищі якоїсь ферми у західній частині озера, на сіннику, покладеному просто на підлогу; Сіссел, Суенк і Краут, чергуючись, стерегли його з револьвером у руці, а Мейсон, шериф та інші спали внизу, на першому поверсі. Уже поширились якісь чутки, і тому на ранок з'явилось кілька місцевих жителів з запитанням: «Кажуть, у вас тут є хлопець, який убив дівчину на Біг-Бітерні, – чи вірно це?». І щоб подивитись на нього, вони дочекались тут світанку, коли арештований і його супутники виїхали на «фордах», добутих Мейсоном.

А в Рибальській затоці і в Бухті Третьої милі зібрались уже цілі юрби – фермери, дачники, крамарі, лісоруби, діти: очевидно, по телефону заздалегідь повідомили, що везуть злочинця. В Бухті Третьої милі чекали Берлей, Хейт і Ньюком; попереджені по телефону, вони викликали в камеру до худого, дратівливого і досвідченого мирового судді Габріеля Грега всіх свідків з Біг-Бітерну, потрібних для того, щоб остаточно встановити особу Клайда. І от перед тутешнім суддею Мейсон обвинувачує Клайда у вбивстві Роберти і добивається законного, винесеного по всій формі рішення: ув'язнити підозрюваного в окружну тюрму у Бріджбурзі. Потім Мейсон разом з Бертоном і шерифом відвозять Клайда у Бріджбург, де його одразу садять під замок.

Увійшовши в камеру, Клайд кинувся на залізну койку і схопився за голову в смертельному розпачі. Була третя година ранку, проте коли вони підїздили до тюрми, там уже зібралась юрба, принаймні чоловік у п'ятсот, – шумлива, злісно-насмішкувата, загрожуюча. Вже поширилась чутка, ніби він, бажаючи одружитись з багатого, по-звірячому вбив молоду і красиву робітницю, винну хіба тільки в тому, що занадто любила його. Лунали погрози і різкі вигуки:

– Ось він, поганий виродок! Ну, стривай, дияволе, ти ще гойдатимешся на вірвовці! – Це кричав молодий лісоруб типу Суенка, з жорстокими лютими очима.

Гірше того: з юрби вискочила дівчина в ситцьовому платті, худа і вертка, – типова жителька міських трущоб, – і закричала:

– Ах ти, гадюка потайна! Убивця! Думав утекти, та не вдалось?

І Клайд тулився до шерифа Слека і думав: «Вони і справді вважають, що я вбив її! Вони можуть навіть лінчувати мене!». І такий він був змучений, наляканий, принижений і нещасний,

що, побачивши залізні ворота тюрми, які розчинились, щоб випустити його, він широко зітхнув з полегкістю, бо вони провіщали захист.

Але, опинившись у камері, він не заснув ні на хвилину, і цілу ніч його мучили сумні думки про все, що він назавжди втратив. Сондра! Гріфітси! Бертіна! Знайомі по Лікургу, які вранці про все дізнаються. І, нарешті, його мати і всі... А де тепер Сондра? Мейсон, зрозуміло, все сказав і їй, і іншим, коли повертався в табір по його речі. І тепер усі знають, хто він такий насправді – злочинець і вбивця! Та коли б, коли-б хто-небудь знав, як усе це сталося! Коли б Сондра або його мати, або хоч хто-небудь міг зрозуміти його!

Може, слід було б розповісти все цьому Мейсону, перш ніж справа піде далі, пояснити, як саме все сталося. Але ж це значить – розповісти правду про свої задуми, про свій початковий намір, про фотографічний апарат, про те, як він відплив від неї, замість того щоб допомогти. І про ненавмисний удар (але хто повірить йому?), і про те, як він потім сховав штатив. І до того ж, коли це стане відомо, він – кінчена людина і для Сондри, і для Гріфітсів – для всіх. Дуже можливо, що його однаково обвинуватять у вбивстві і стратять. О господи, вбивство! Його судитимуть за вбивство Роберти, і цей страшний злочин буде доведено. І тоді його однаково стратять, посадять на електричний стілець! І пригнічений безмірним жахом перед цією можливістю (смерть... страта за вбивство!), він застиг на своїй койці. Смерть! Боже! Якби тільки він не залишив листів Роберти і матері в своїй кімнаті у м-с Пейтон! Якби перед від'їздом він переніс свою скриню куди-небудь в іншу кімнату... Чому він не подумав про це? А втім, зразу ж йому спало на думку, що і це було б помилкою: це здалося б підозрілим. Але яким чином вони дізнались, звідки він і як його звуть? Тут його думки знову повернулись до листів, що лежали у скрині. Він пригадав тепер, що мати в одному з своїх листів згадувала про ту історію в Канзас-Сіті – і, значить, Мейсон повинен був дізнатись про неї. Чому, чому він не знищив цих листів – від Роберти, від матері, – всіх! Чому? Він не міг тепер відповісти, чому, – мабуть, через безглузду звичку зберігати на пам'ять усякі дрібниці, кожний знак уваги, доброти і ніжності... Якби він не надів другий солом'яний капелюх... і не зустрів отих трьох чоловік у лісі! Боже! Він повинен був зрозуміти, що його так або інакше зможуть вистежити. Якби він зразу пішов у ліс із табору на Ведмежому озері, забравши свій чемодан і листи Сондри! Хто знає, може, в Бостоні, або в Нью-Йорку, або ще де-небудь він міг би сховатися.

Змучений і знесилений, він ніяк не міг заснути і весь час ходив уперед і назад або сідав на край незвичної твердої койки і думав, думав. А на світанку старий, кістлявий, хворий на ревматизм тюремник у зношеній бахматій синій формі приніс йому на чорному залізному підносі кухоль кофе, скибку хліба і шматочок шинки з яйцем.

І просуваючи піднос крізь віконце у ґратах, старий зацікавлено і водночас байдуже дивився на Клайда. Але Клайдові було не до їжі.

А потім один по одному приходили Краут, Сіссел та Суенк і, нарешті, сам шериф, і кожен заглядав у камеру і питав: «Ну, Гріфітс, як ви себе почуваете сьогодні?», або: «Хелло, може, вам що-небудь потрібно?». А погляди їх виявляли подив, огиду, підозріливість і жах: адже він – убивця! І все-таки його присутність викликала в них ще й іншого роду інтерес і навіть шанобливу гордість. Хоч там як, він усе-таки був Гріфітс, представник добре відомих кіл суспільства у великому південному місті. І притому для них, як і для безмірно збудораженої широкої публіки, він був звіром, що потрапив у пастку; спіймано його в сіті правосуддя завдяки їх надзвичайній умілості, – живий доказ їх талантів! І газети, і публіка, безперечно, загомонять про цю справу, – їх чекає слава! Поряд з портретом Клайда надрукують і їх портрети, їх імена згадуватимуться разом з його ім'ям!

А Клайд дивився на них крізь залізні прутки і намагався бути ввічливим: він тепер в їх руках, і вони можуть робити з ним усе, що захочуть.

Розділ XI

Результати розтину, безперечно, були для Мейсона кроком назад, бо, хоч у протоколі, підписаному п'ятьма лікарями, говорилось: «Удари біля рота і носа; кінчик носа, очевидно, був трохи сплющений; губи розпухли; один передній зуб трохи розхитаний; на слизовій оболонці внутрішньої сторони губів є садна», – однак лікарі одностайно запевняли, що всі ці пошкодження зовсім не були небезпечні для життя. Найсерйозніше поранення було на черепі: видно, по голові сильно вдарили «якимсь тупим інструментом» – дуже невдалий вираз, якщо мати на увазі удар човна, коли він перекинувся (саме це твердив Клайд у своєму першому зізнанні), «виявлено тріщини і внутрішній крововилив, що міг спричинити смерть».

Але при дослідженні легенів виявилось, що, занурені у воду, вони тонуть, – і це беззаперечно доводило одно: Роберта не була мертва, коли впала у воду, а була жива і потонула пізніше, як і запевняв Клайд. І більше ніяких ознак насильства чи боротьби, хоч, як видно з положення рук і пальців, було схоже, що Роберта до чогось тягнулась і намагалась за щось ухопитись. За борт човна? Чи можливо? А може, зрештою, в розповіді Клайда є якась крихта істини? Звичайно, всі ці обставини говорять почасти на його користь. Проте, як одностайно вважали Мейсон і інші, ці дані ясно доводили, що коли він і не вбив її, перш ніж кинути у воду, то в усякому разі ударив, а потім, – може, коли вона знепритомніла, – кинув за борт.

Але чим він її ударив? Якби тільки змусити Клайда сказати це!

І враз Мейсона осінило: він повезе Клайда на Біг-Бі-терн і, хоч закон охороняє обвинувачених від будь-якого силування, все-таки змусить його знову пройти крок за кроком усі стадії злочину. Можливо, і не вдасться примусити Клайда повністю виказати себе, а все ж, – потрапивши знову в ту обстановку, на те місце, де стався злочин, він може мимоволі чим-небудь указати хоч би на місце, де заховано костюм або знаряддя, яким Клайд ударив Роберту.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.